

Dévényi Kinga

Omán: a legrégebbi arab állam

Földrajzi, etnográfiai áttekintés

Az Arábia délkeleti részét elfoglaló Omán 212.460 km² területű ország, 2.092 km hosszú tengerparttal.¹

Omán földrajzilag számos egymástól fizikailag különböző térségre oszlik: Maszkat (a főváros) környéke; a Bátina síkság; a Nyugati Hadzsar (Sziklás) hegység; al-Dzsóf (a belső térség); a Záhira térség (a hegyek mögött); a Sarkíja térség (K-Omán); Zofár délen; Muszandam északon.

Az ország sok szempontból meglehetősen rideg lakókörnyezetül szolgált mindig az itt letelepedett népcsoportoknak. Ezek a földrajzi és környezeti tényezők ugyanakkor megszabták a települések és a tevékenységek jellegét. Az ország fő természeti erőforrásai: az északi hegyvonulatban ércek (elsősorban réz), a középső sivatagban olaj (a Fahud dombvidék lábainál), a déli hegyvidék erdeiben (Zofárban) tömjén, az Akhdar hegységben és a hegyek lábánál földalatti víz, az ország legnagyobb részében ritka bozotos legelők, és az Ománi-öböl partvidékén mindenütt hal. Ezen kívül Omán számára mindig igazi, kiaknázható vagyonnak számított történelme során az ország fekvése a széljárásokhoz, tengeri áramlatokhoz, tengerekhez és főbb kereskedelmi utakhoz viszonyítva. Ezeknek az erőforrásoknak a kiaknázása meghatározta az ország állapotát.

Elsősorban három területen sikerült a lehetőségeket ügyesen kihasználniuk az omániaknak történelmük folyamán: a nemzetközi kereskedelem; a földalatti vízkészletek kiaknázása, a körülményeknek megfelelő helyi pásztorkodás és a hozzá igazodó életmód.

A tengeri kereskedelemben való részvétel többször is vezető szerephez juttatta az ománi partvidék lakosságát az indiai-óceáni útvonalakon. Ezt jól tükrözi a városok fejlődése és a viszonylag nagy népességkoncentráció a partvidéki kikötőkben. A földalatti vízkihasználás legfontosabb eszköze a *faladzs*², amelynek révén egy enyhén lejtős földalatti csatorna segítségével a magasabb hegyek földalatti vízkészletét megcsapolják a hegyek lábánál. A feltételezések szerint ez az öntözési technika iráni származású, de még az ókorban, az Akhaimenidák idejében került bevezetésre Ománban. Az Akhdar-hegy és Hadzsar-hegy lejtőin és aljában, valamint az as-Sarkíja térségben létesült mezőgazdasági települések láncolata jórészt erre az öntözési forrásra épült ki. Egyedül a Bátina ültetvényein van olyan mennyiségű talajhoz közeli víz, amelyet ki lehet emelni kutakból. Végül Omán területének legnagyobb részén félnomádok (*savávi*) és nomádok (*bedu*) éltek, akik jól hasznosították a szegényes

¹ E téma kitűnő összefoglalása Frederik BARTH [1987]: *Complications of Geography, Ethnology and Tribalism*. In: B. R. PRIDHAM (ed.): *Oman: Economic, Social, and Strategic Developments*. pp. 17-30. London, Croom Helm.

² Lásd részletesebben lejjebb, „Az évezredes civilizáció mai nyomai” c. részben.

tájakat, s nemcsak állattenyésztéssel foglalkoztak, hanem szerény földműveléssel, vadászattal és gyógynövények gyűjtésével is.

A két legalapvetőbb kulturális és életmódbeli csoport az országban a városlakók és a beduinok csoportja, mindegyik a maga sajátos hagyományaival, ugyanakkor mégis egymással párhuzamosan élték át a történelmet, állandó kölcsönhatásban mind emberileg, mind kulturálisan, s anélkül, hogy egyik is huzamosabban maga alá tudta volna gyűrt a másikat. Egy másik hasonló osztályozó tényező a vallási irányzatok sokfélesége az iszlámon belül. A harmadik a nyelvi tényező: arab, beludzi, dzsibbali, stb. Korábban sok ember érkezett Afrikából, mind Omán gyarmatosító politikájának, mind a kiterjedt rabszolga-kereskedelemnek köszönhetően. Ugyanakkor nagyon sok ománi telepes költözött vissza több nemzedék után Zanzibárból az 1960-as, 1970-es években. Az 1980-as évekre létrejött hatalmas Maszkat-Matrah-i városi konglomerátum sajátos sziget lett, itt él az ország lakosságának mintegy harmada. A különböző csoportok azonban nemcsak elkülönültek, össze is fonódtak a történelem során, pl. a nomádok egy része birtokában van datolya ültetvényeknek is, részt vesz a datolya szüretelésében, és beviszi a városi piacokra. A földrajzi övezetek is meglehetősen elkülönülnek egymástól. A Muszandam-félsziget teljesen el van vágva az anyaországtól. Zofár mindig is külön életet élt, és hatalmas majdnem lakatlan sivatag választja el Omán többi részétől. A tengerparti sáv évezredek óta a tenger felé fordult, másfajta életet élt, mint az ország belső területei, a tulajdonképpeni Omán. Az Akhdar-hegy lábánál a *fáladzs* öntözés hatására létrejött mesterséges oázisok kultúrája nagymértékben eltér a szintén belső területnek számító, délkeleti kormányzóságtól, a Sarkíja kulturális hagyományaitól.

Ez a rövid áttekintés is mutatja, hogy Omán milyen mértékben változatos és összetett kulturális térség. Ez a sokszínűség nemcsak a hosszú elzártság következménye, és nem is fog teljesen feloldódni még hosszú ideig a modern fejlődésben sem. Omán ugyanis látszólagos elzártsága ellenére sokirányú kapcsolatot tartott fenn a külvilággal története során. Ez a tengerparti sávban nemcsak a hajózást jelentette, nagyon sokan jártak pl. Szohárból vendégmunkásként dolgozni az Emirátusokba. De a belső területek is intenzív nemzetközi kapcsolatokat áptak: a Sarkíja térségéből Zanzibárba mentek az emberek, a Zahirából az Öböl vidékére, ahol pl. hosszú időn keresztül részt vettek a gyöngyhalászatban.

Ennek a kaleidoszkópszerű kulturális tagolódásnak van azonban egy helyi sajátossága. Jóllehet a népesség minden fragmentuma tudatában van saját elkülönülésének és kulturális önállóságának, ez sosem vezetett társadalmi összeütközésekhez, és az ománi társadalmat nagymértékű tolerancia jellemezte és jellemzi. Ennek talán épp az az oka, hogy a társadalomra a változatosság jellemző, nem az egyöntetűség, s ez megszokottá és elfogadottá tette a másságot, mind vallásilag, mind nyelvileg, fajilag és kulturálisan.

Omán történelme

Omán történelmét alapvetően befolyásolta földrajzi meghatározottsága, tagoltsága.³ Ezért érthető, hogy még a belső és a partvidéki Omán történelme is

³ Az Omán történelmére vonatkozó legátfogóbb mai feldolgozás a Paula CASEY-VINE [1995](ed.): *Oman in History* (Muscat, The Ministry of Information) szerkesztésében megjelent munka.

csak időnként kapcsolódott össze, és igen sokszor csak az adószedés volt a kapcsolat. Hol egy külső hatalom szedett vallási adót vagy kereskedelmi vámot, hol egyik vagy másik ománi térség próbálta a másikra erőszakolni a hatalmát. Emellett hol az egyik, hol a másik terület vált érdekessé valami oknál fogva a történeti leírások számára, míg hosszú időn keresztül nem tudunk szinte semmit egyikről sem. Ezért minden ománi történeti összefoglaló egyenetlen és hiányos.

A vallási, etnográfiai, kulturális antropológiai és életmódbeli különbségek is jelentősek voltak mindig a két nagy ománi térség között. Belső-Omán a törzsi rendszer és az iszlám ibáditá irányzatának a sajátos összefonódása mellett az elzárkózásra és idegengyűlöletre épült. A tengerpart befelé csak ritkán nézett a XVIII. századig, viszont a tenger egész Ázsiával és Afrikával összekapcsolta, faji és vallási sokszínűség, idegen kereskedők és munkaerő betelepülése, rabszolga-kereskedelem, a világra való kitárulkozás jellemezte.

Omán történelme a kőkorszaktól az iszlám felvételéig

A mai Omán területén 1970 után nagy erővel megindult régészeti feltárások szinte mindenütt találtak több ezer éves leleteket, azonban a legrégebbi települések érthetően a legalkalmasabb, tengerhez közeli vidékeken, Maszkat és Szohár között, valamint Zofárban találhatók.

A régészeti leletek szerint a Maszkat környéki partvidéki szakaszon már Kr.e. öt évezreddel is éltek emberek, akik településeket hoztak létre. Omán a környező világnak elsősorban három dologgal szolgált az ókorban. Az első a réz, amelyet Észak-Ománban bányásztak és dolgoztak fel, így szállították Mezopotámiába és Iránba. A második, a tengeri élőlények, elsősorban kagylók, csigák, melyeknek a kemény héjából mindenféle eszközt, s ékszereket készítettek. A harmadik, az Omán déli részén lévő Zofár tartomány híres tömjénje, amelyet évezredek óta keresztül szállítottak az akkor ismert világ minden részébe. A tömjén sok évszázadon keresztül értékes exportcikk maradt a térségnek, még a Római Birodalom bukása után is sokáig. Kínai források, amelyek igen sok értékes információval szolgálnak az arab országokkal folytatott kereskedelemre vonatkozóan, megírják, hogy 1077-ben, 180 kiló tömjént importáltak Zofárból Kantonba.

Természetesen igen szoros volt az évezredek során a kapcsolat Irán és Omán között, tekintve a két térség közelségét, ez nem meglepő. Az Arab-öböl és az ománi partok, a III. századtól kezdve, a perzsa szászánida birodalom tengeri tevékenységének a központja volt. A hatalmas flottákat igen gyakran arab hajósok vezették. Ez egyébként érdekes módon egészen a XIX. századig gyakori volt, ti. az, hogy a perzsa hajókat, amikor nagy szükség volt rá, arab hajósokkal működtették. A VI. század során szászánida kormányzók irányították Omán három fontos térségét is, északon a szohári kikötőt, az ország belsejét is, a Szohár mögötti térséget is, az ún. Batinát, s végül a Dzsabal Akhdar lábánál elhelyezkedő Ruszták városát is.

Az arab törzsek bevándorlása

Az ománi arab nyelvű évkönyvek⁴ az ország történelmét az Azd törzs egyes csoportjainak bevándorlásával kezdik, akik a VII. században hagyták el Jemen térségét, a Marib környéki tájakat, és vándoroltak az ománi tengerpart vidékére, ahol először Kalhat városában és környékén telepedtek le. Valóságban a betelepülések valószínűleg az I. századtól kezdődtek el, amikor a híres maribi gát szakadása elindította a jemeni törzsek beáramlását Arábia északi és keleti tájaira. A VII. század jelentősége az, hogy az *Azd* törzs nemzetségei vették át az uralmat Omán felett, és elűzték a szászánida kormányzókat.

Az iszlám megérkezése

Omán törzsei és lakossága 630-ban vették fel az iszlámot, még Mohamed próféta életében. Ez a térségnek, mint Arábia egészének is, új korszak kezdetét jelentette. 657-ben ománi törzsek csatlakoztak a negyedik kalifa, Ali seregeihez, a Muávija, szíriai kormányzó, a későbbi első omajjád kalifa elleni csatában, aki kétségbe vonta Ali kalifátusát. Ez volt az az esemény, amelynek során az *ibádita* szekta megszületett, amely Omán államvallásának számít napjainkban is.

Az ibáditák

Az ibáditák tulajdonképpen a kháridzsitákból kivált szekta.⁵ A kháridzsiták azok, akik a 657-es sziffíni ütközet után elhagyták Ali táborát, mert nem értettek egyet azzal, hogy az Ali és Muávija között eldöntetlenül végződött csata után döntőbíróra bízzák a kalifátus vezetésének sorsát. Az ibáditák azonban nem tekintik magukat kháridzsitáknak, azon egyszerű oknál fogva, hogy a kháridzsita elnevezés a kivált szekta szélsőséges tagjain maradt rajta, akik minden nem kháridzsitát hitetlennek tekintettek, s ezért megengedhetőnek tartották megölésüket és birtokaik elkobzását. Az ibáditák ezzel szemben mérsékelt álláspontot foglaltak el, s ez az oka annak, hogy Ománban napjainkban is békességben megfér egymással a többségi vallási irányzatnak számító *ibáadíja*, a szunnita, sőt még a síita iszlám követőivel is, akiknek a száma igen nagy Ománban. Az ibáditák Baszrából menekültek el Omán területére 680–700 közti időben, ahol a VIII. századtól kezdve lényegében önálló államot alapítottak, amely napjainkig fennmaradt. Alapvető egyetértésük a kháridzsitákkal abban rejlik, hogy ők sem fogadják el az omajjád kalifákat. Véleményük szerint a választott vezetőnek, imámnak, két tulajdonsággal kell rendelkeznie: bírnia kell a muszlimok többségének egyetértését, és kiemelkedően kegyes, vallásos embernek kell lennie. Nézetük szerint Muávija kalifa egyik tulajdonsággal sem rendelkezett.

Az imámválasztásnál a muszlim törzsek vezetői gyűlnek össze, hogy megválasszák az imámot, majd a jelenlévők hűséget is esküsznek a megválasztott imámnak abban a hitben, hogy az iszlám törvényei szerint fogja türelemmel és igazságossággal igazgatni a rábízott térséget. Azután az imám jelenlétében kihirdetik a választás eredményét, s felkérlik a jelenlévőket, hogy az eredményt és a hűségesküt továbbítsák

⁴ Mint pl. Ibn Razík és Ibn Szirhán művei, valamint az ismeretlen szerzőtől származó *Ahbár ahl Umán* című krónika.

⁵ Az ibáditák vallásáról lásd részletesen Ahmad Hamoud al-MAAMIRY [1989]: *Oman and Ibadhism*. New Delhi, Lancers Book.

a saját nemzetségeiknek, törzseiknek. Valamennyi jelenlévőnek, amely ilyen választáskor több ezerre rúgott, valamennyi fontos térséget és törzset képviselt, közfelkiáltással kellett belegyezni az imám megválasztásába.

Törzsiség és imámátus

Imám, törzs, konföderáció

Az első, ily módon megválasztott imám, a VIII. század közepén, al-Dzsulanda bin Maszúd volt. Általában egy-egy időszakban azonos törzsből kerültek ki az imámok, a történelem során a leghíresebbek a *nabháni*, majd a *jaarubi* és végül a *búszáídi* törzs imámjai voltak.

Az imámnak természetesen a törzsi rendszer fejeként kellett igazgatnia a térséget, ami azt jelentette, hogy tulajdonképpen a neki járó *zakát*, vallási adó beszedésén kívül, elsősorban döntőbíróként működött közre különböző törzsi villongásokban, s igyekezett megbékíteni egymással az ellenséges frakciókat, térségeket és törzseket. Tekintve, hogy Omán fontos tengeri és szárazföldi kereskedelmi útvonalak mentén feküdt, ezért másik feladata az volt, hogy megvédje a külső hódítások ellen is.

A törzsiség és az ibáidita imámátus a történelem során kibogozhatatlanul összefonódott. Az ománi közösség társadalmi-politikai szerkezetének alapjait a törzsek alkotják. Bár a törzsiség eredete messze az iszlám kor előtti időkre nyúlik vissza, az iszlám korban az ibáidita szellemiség hatása nagy mértékben befolyásolta ezt a struktúrát. A kettő egymásra hatása alkotta meg ezt a sajátos törzsi-vallási szerkezetet. Elméletben – és gyakran a gyakorlatban is – a törzs, mint egy önálló és önellátó mini állam tevékenykedett, amelynek a politikai autonómiáját olyan tényezők nyomatékossították, mint a közös törzsi ősnek a megnevezése, a gazdasági önellátás és az elismert földrajzi határok. A törzsi vezetés a sejk (törzsfő) kezében volt, aki elméletben demokratikus úton lett megválasztva, de leggyakrabban inkább egy elit nemzetség vagy család tagjaként jutott örökletes hivatalához. A törzsfő nemzetségének, nagycsaládjának a központi szerepét még tovább erősítette az, hogy ők adták a vallási emberek többségét is, jóllehet ez nem volt születéstől fogva korlátozott csoport.

A sejk azonban nem annyira vezetője volt a törzsnek, mint inkább egy az elsők között: közvetítő és békítő a törzsön belül, és a törzs szóvivője a külvilág számára. Miután elméletileg megválasztották a tisztségére, le is válthatták, így aztán érzett egyfajta kényszerítést arra, hogy magas szinten lássa el hivatalát és hatékonyan végezze a törzs irányításának funkcióját. A törzsi rendszer csúcsán a tekintélyesebb sejkek voltak, akiknek a politikai szerepe gyakran túlnőtt a saját törzsükön, és mint regionális vezetők szerepeltek. Ezeknek egy csoportja mintegy nemzeti vezetőként működött, akik a hatalmi egyensúlyt segítették megvalósulni országos szinten, az egész ománi közösségen belül. Ők jelentették a hatalmat az imámátus „trónja” előtt és ők adtak hangsúlyt a jelöltek vallási minősítésének, gyakran egyedül döntve el, hogy ki legyen az imám. A rivális fősejkek közötti különbségek gyakran felszínessé tették az imámátus egységét és hozzájárultak az állandósuló ománi polgárháborúkhöz.

Az időnként kiemelkedő regionális és nemzeti törzsi konföderációk tovább fokozták a közösség széttagolódását. A leszármazás (észak-arab, dél-arab) és a

vallás (ibádita, szunnita) játszott némi szerepet a *gáfiri* és *hinávi* törzsszövetségek kialakulásában, ezek azonban alapvetően mint állandóan alakuló, változó szövetségek léteztek, amelyek tulajdonképpen arra voltak hivatva, hogy a hatalmi egyensúlyt biztosítsák. Ez az egyensúly nyilvánvaló volt nemcsak országos szinten, hanem ami még fontosabb, a regionális szinten is, ahol egy állandóan változó, alakuló szövetségi hálózatot tartottak fenn, amely bármikor a szükségnek megfelelően újraformálódott és átalakult. A *gáfiri* – *hinávi* kettéosztás további nehézségeket jelentett az imám kiválasztásában, mivel csak olyan jelölt jöhetett szóba, akit mind a két szövetség, a gáfirik és a hinávik is támogattak.

Annak ellenére, hogy létezett egy nemzeti ománi közösségi érzés, a törzsi rendszer jellegéből adódó decentralizáció megakadályozta volna a nemzeti politikai egység létrejöttét, ha nem lett volna az imámátus intézménye. Az imámátus törvényesített egy bizonyos törzsek fölötti államot Ománban, hozzáadva egy állandó központosító és kiegyenlítő erőt a helyi és regionális szinten érvényesülő törzsi rendszerhez. Az imámátus gyökerei a baszrai központú kháridzsitáknak a VII. századi kalifátus rendszerével való szembenállásából alakultak ki. Az ibáditák a kháridzsitáknak egy mérsékelt ágát jelentik. A kháridzsiták ibádita leágazása túlélte az iszlám első századainak a politikai viharait, valószínűleg híveik pragmatizmusa következtében. Sikeresen elkerülték a radikális kháridzsita csoportoknak a kalifátus vezetésére törekvő szélsőséges gondolatait, és az ibáditák csupán arra törekedtek, hogy egy igaz muszlim közösséget hozzanak létre egy vagy több ibádita állam létrehozásával, a létező közösségeken belül. Omán térsége ennek természetes helyének bizonyult, lévén, hogy Baszrában eleve nagyon sok ománi származású ember élt a VII. században.

Omán és az ibádita eszmék

Omán különösen alkalmas volt az ibádita elmélet befogadására: földrajzilag el volt szigetelve az iszlám birodalom központjaitól, volt egyfajta nemzeti közösségi érzés a térségben, amely már jóval az iszlám előtti korban kialakult, és ugyanakkor nem volt törvényességen alapuló állam ebben a térségben. A nomád arab törzsek bevándorlása már az iszlám előtti korban befejeződött, azonban ezek a törzsek nem helyettesítették még az őslakosságot és a falusi közösségeket. Csak az iszlám egyesítő ereje tette képessé az arabokat arra, hogy átvegyék a politikai hatalmat Omán térsége fölött. Az ibádita eszmék különösképpen hasznosnak bizonyultak arra, hogy megkönnyítsék az átmenetet a nomád törzsek számára a letelepülés és a falusi kultúra felé, és így az önálló törzsi rendszer és a belső térségek mezőgazdasági kultúrája közti együttélés hosszantartó keretét szolgálták.

Az ibáditák, a többi kháridzsita tanok követőihez hasonlóan, elleneztek a kalifa választásának azt a módját, amely Oszmán kalifa 656-ban bekövetkezett halála után megszokottá vált az iszlám birodalomban, és az ibádita államot tudatosan az eredeti medinai muszlim közösség felépítése alapján igyekeztek megalkotni. A vezetőt a muszlimok imámjának (*imám al-muszlimín*) nevezték és mindenféle előzetes megkötés nélkül választották, mint ahogy Abú Bakr és Omar kiválasztása is történt. Szemben az uralkodóvá vált szunnita gyakorlattal, az uralkodó és az alattvalók közti viszonyt egyértelműen kölcsönössé tették a *baj'a* („szerződés”) intézményén keresztül és elképzelésük szerint a közösség köteles volt leváltani azt az imámot, aki nem bizonyult megfelelőnek. Tovább hangsúlyozandó a vezetés törzsi tanács jellegét, a közigazgatási intézményeket minimális szinten tartották és

nem engedélyezték állandó hadsereg felállítását sem, hogy megakadályozzák az elnyomást és egyeduralmat. Ugyanakkor az ibáditák elutasítottak minden nem medinai hatást az iszlámra, és ez is a korai saría (isten törvények) szó szerinti alkalmazását jelentette.

Az állam ibáditák felfogása megfelelt a nemzeti politikai fennhatóság alapkövetelményeinek anélkül, hogy fenyegette volna a fennálló törzsi rendszer autonómiára való törekvését. Az imámátus valójában az egész ország viszonylatában mint egy „szupertörzs” (törzsek feletti törzs) funkcionált, és Nizvának, mint fővárosnak a kijelölése pusztán stratégiai jellegű volt az arab törzsi területek középpontjában. Az imám, mint az ország legfőbb fősejkje (*tamíma*) cselekedett, nem pedig mint egy ország vezetője. Míg elméletben az imámot szabadon választották a felnőtt ibáditák férfiak közül, a jelöltek nemcsak a vallástudósok és kiemelkedő vallási emberek köréből kerültek ki, hanem sokkal inkább néhány „arisztokratikus” családból, akik az imámok sorát adták a történelem során.

Az ibáditák állam kétségkívül minimalista volt. Kihangsúlyozták a regionális függetlenséget, amelyet az ország területének a földrajza is megkövetelt, és így a főtörzsfők és törzsfők nagy mértékben autonóm státuszt kaptak, ugyanakkor a legfontosabb kérdések, a föld és a víz elosztása is helyi szinten valósult meg. Ezáltal az imám igazságszolgáltatása leginkább a döntőbíráskodásra szorítkozott. Közigazgatásilag a hatalma a kormányzók (*váli*) és a bírók (*kádi*) kijelölésére korlátozódott a nagyobb településeken. Az imám erkölcsi fennhatóságának való engedelmisséget biztosította a kiválasztási folyamat természete, de ezenkívül kérhette a sejkek és más törzsi erőforrások segítségét a parancsainak a végrehajtásához, ha törzsi villongásokkal vagy külső fenyegetéssel kellett szembenéznie. Röviden, az imámátus, ahogyan Ománban kialakult arra szolgált, hogy törvényesítse az arab törzsi társadalmi szerkezetet. Végső formájában a törzsi szerkezet és az imámátus ideális kettőst alkotott, hogy biztosítsa az egymással szembenálló nemzeti és helyi politika ellentéteinek a kiegyenlítését.

Tengeri kereskedelem

Az iszlám kor első két-három századában az Arab-öböl mentén sok város húzott hasznot a megnövekvő kereskedelmi forgalom, a luxuscikkek és fűszerek importálásából, amelyeket a Távol-Keletről és Indiából szállítottak a bagdadi udvarba, majd onnan tovább Európába. Az ománi part menti kikötők is nagy szerepet játszottak ebben a kereskedelemben.

A hajózási központ, mint korábban az ókorban, a középkorban is Szohár volt. Al-Maszúdi, X. századi arab történész és földrajzíró a következőt írja⁶: Szohár a kiindulópont Kína és a Távol-Kelet felé, és fontos állomás egyrészt az iszlám keleti birodalmi és Irak felé, másrészt Jemen irányába. Más szerzők is leírják Szohár gazdagságát, mely egyrészt annak az eredménye, hogy kulcsfontosságú földrajzi ponton fekszik a kereskedelmi útvonal mentén, a Távol-Kelet és az Arab-öböl között, másrészt mezőgazdasági térség fekszik a hátoldalában, így a város el tudta látni friss vízzel és gyümölcsökkel a hajókat, mielőtt azok elindultak volna az Indiai-óceán

⁶ Abū l-Haszan Ali ibn al-Huszain al-MASZÚDI [1973]: *Murdúdzs adz-dzahab*. p. 65. Beirut, Dār al-Fikr.

átkelésére⁷. A XI. században az öbölből induló kereskedelmi útvonal megszakadt, mert az abbászida hatalom központja Egyiptomba tevődött át, s így a kereskedelem nagy része a Vörös-tengeren zajlott.

Omán kelet-afrikai szerepe

Az ománi partok nemcsak a bagdadi kalifátust kötötték össze a Távol-Kelettel, hanem ideálisnak bizonyultak az India és Afrika közötti útvonal mentén is. A legrégebbi kapcsolat az afrikai partokkal már a I. században említést nyert az Eritreai-tenger közlekedési útvonalairól szóló, ismeretlen szerzőtől származó görög leírásban (*Periplusz*). Kelet-Afrikával az első politikailag jelentős kapcsolat a 700-as évekre nyúlik vissza, amikor is Szulaimán al-Dzsulanda és testvére Szaíd elhagyták Ománt a családjukkal együtt, és letelepültek a *zendzsek* (feketék) földjén, hogy elmeneküljenek Abd al-Malik kalifa helytartójának, Ománt megszálló hadserege elől.

A IX–X. századból több híradásunk is van az omániak kelet-afrikai szerepéről, amelyek részben a régészeti ásatások eredményein alapulnak, részben írott feljegyzéseken. Az egyik földrajzíró, aki Kelet-Afrikát is említi, al-Maszúdi elmondja, hogy Szohárból számos ománi hajótulajdonossal együtt hajózott Kelet-Afrika felé, megemlíti, hogy az Afrikában összegyűjtött elefántcsontot Ománba vittek, s innen szállították tovább India és Kína felé.

A XII–XV. század körüli időszakból nem sokat ismerünk Kelet-Afrika történetéből. Az bizonyosnak látszik, hogy nem csak kereskedők jöttek Ománból ide, hanem nagyszámú ománi le is telepedett Kelet-Afrika területén. Később a *nabháni* dinasztia történetírói több információt adnak a XV. századot követően, illetve a kelet-afrikai partvidékek helyi történéseitől is sok mindent megtudunk az arab bevándorlásról, főleg Mombasszában, Kenyában.

Az ománi partvidék történetének fejleményei

A 750 után hatalomra került bagdadi abbászida kalifátus első uralkodója rögtön igyekezett érvényesíteni fennhatóságát az ománi térség felett, elsősorban a tengerparti hajózás és kereskedelem megvámolása érdekében. 752-ben asz-Szaffáh kalifa seregei elfoglalták Rusztákot és megölték az imámot. Az Abbászidák Szohárt tették meg ománi központjuknak⁸. Az abbászida befolyás azonban időről-időre meggyengült. Bagdad jelentőségét a XIII. század közepétől a mongol hódítás megszakította.

A XV. századtól kezdve a régészeti leletek azt mutatják, hogy az öböl bejáratánál fekvő Hormuz politikai hatalomra tett szert a partvidék több részén. A hormuzi

⁷ 1980-ban, egy X. századi középkori hajó másolata, a Szohár elindult Maszkatból, hogy megtegye az ókorban és középkorban szokásos utat. A hajót fából építették, s csupán kókuszfa indáiból készült kötéllel erősítették össze. Nem vittek magukkal más navigációs eszközöket, mint a középkorban szokásos, vagyis a nap és a hold állása alapján irányították a hajót, s 1981-ben pár hónapos út után el is érkezett a hajó Kantonba, így nagyjából ugyanolyan módon és idő alatt tették meg az utat, mint a középkorban.

⁸ Szohár átfogó leírását adja Frederik BARTH [1983]: *Sohar*. Baltimore, John Hopkins University Press.

hajósok, kereskedők politikai hatalma egész délen Zofárig terjedt. Az Arab-öböl és az Ománi-öböl feletti hormuzi uralom egészen 1507-ig a portugálok megérkezéséig tartott.

Ez alatt az idő alatt is, akárcsak később, belső Omán területe nem vett részt ebben a kereskedelmi aktivitásban, és politikailag is független, de széttagolt térség volt, ahol a törzsi rivalizáció érvényesült, és időről-időre a Nabhán nemzetségnek sikerült hatalmát biztosítani a törzsek felett.

A portugál hódítás

A XVI. század elején érkeztek meg a portugálok az Indiai-óceánra. Első útjaik kereskedelmi és üzleti jellegűek voltak, s nem mutatták a politikai behatolás jeleit. Amikor Vasco da Gama elindult híres útjára 1498-ban, akkor a nagyhírű ománi hajós, Ahmad bin Mádzsíd szolgálatait vette igénybe, aki elkalauzolta Vasco da Gama-t, és az ő segítségével fedezte fel a Jóreménység-foka körüli tengeri útvonalat a híres portugál hajós.

Néhány évvel később a portugáloknak sikerült meghódítani Kelet-Afrikát, Szokotrát és az ománi partot, Hormuzt is, és az indiai partvidéket. Ezeknek a hódításoknak a célja azonban sohasem politikai, katonai jellegű volt, arra szolgált csupán, hogy a kereskedelmi útvonal mentén megfelelő számú, stratégiaiilag fontos helyen fekvő kikötőt biztosítsanak maguknak.

Ománban a politikai helyzet nagyjából változatlan maradt a korábbi időszekkel összevetve. A parton Szohár, Szíb, Matrah, Maszkat, Kúrija és Szúr voltak a portugál erődök és kikötők színhelyei, ahol kis létszámú portugál helyőrség állomásozott, azonban az ország belsejében a portugál hatás egyáltalán nem érvényesült. A portugálok azonban hosszan tartó s mély nyomokat hagyó hatást gyakoroltak a térségre, két területen is. Az egyik a tűzfegyverek használata, amely gyorsan kiszorította a hagyományos fegyvereket, a másik terület pedig a hajóépítés, amely portugál hatásra szintén megváltozott.

Az oszmán törökök megpróbálták megtörni a portugál hatalmat, s kétszer is megtámadták őket Maszkatnál, először 1550-ben, majd 1581-ben, de a portugáloknak mindkétszer sikerült visszafoglalniuk. A második alkalommal a portugálok elhatározták, hogy megerősítik a kikötő védelmét, s két erődöt építenek a kikötőt körülvevő sziklákra. Ezek az épületek ma is teljesen változatlanul állnak⁹.

A jaarubi dinasztia uralma

A XVII. század kezdetéig belső Omán viszonyai a törzsi széttagoltság következtében igen zavarosak voltak. Azonban 1624-ben Nászir bin Mursid al-Jaarubit választották meg imámnak Rusztákban, a hegyek lábánál lévő városban. Jeles és erőteljes egyéniség volt, aki nagy elhatározottsággal és bátorsággal kezdett neki az ország egyesítésének. 1649-ben bekövetkezett haláláig harcokkal sikerült saját uralma alá hajtania egész Ománt. Maszkat volt az utolsó város, amelyet elfoglaltak a

⁹ Nem igaz azonban, hogy a legtöbb ománi erődöt a portugálok építették volna. A portugálok néhány erődöt építettek csupán az Ománi-öböl partjainál. Az erődök, várkastélyok és őrtornyok nagyrésze azonban a jaarubi és búszaídi uralkodók műve volt.

portugáloktól, éppen ostromolták a várost, amikor Nászir imám meghalt, s Nizvában, az *ibádita* imámatus vallási központjában temették el. Unokatestvére, I. Szultán bin Szaif al-Jaarubi (1649–1679), egy másik erős vezér követte őt az imámságban. Ő fejezte be Maszkat elfoglalását 1650-ben, és továbbbűzte a portugálokat. 1652-ben az utolsó portugál is elhagyta Omán területét. Ezt követően ő és utódai, két fia, Bilarab (1679–1692) és Szaif bin Szultán (1692–1711) Indiában és Kelet-Afrikában, Mombasszában is harcolt ellenük, s 1698-ban az utolsó portugál telep és kolónia is az omániak kezére került.

Az elfogott portugál hajókból már Szultán bin Szaif kiépítette hatalmas hajóhadát, amely abban az időben képes volt 90 ezer katona szállítására is egyszerre. A jaarubi dinasztia alatt az ország felvirágzott: a *faladz*sokat rendbe hozták, a mezőgazdaság virágzott, ezrével telepítették Bátinába a pálmáikat, és bátorították a kereskedelmet.

Az omániak ezekben az években igen aktívak voltak az Arab-öbölben is. 1717-ben II. Szultán bin Szaif, jaarubi szultán (1711–1718) elfoglalta Bahreint, a gyenge perzsa uralkodótól, Huszein sahtól. Egy évvel később elfoglalta Kís szigetét és az omániak lettek több Öböl-menti szigetnek a birtokosai is, mint Gvadarnak, Sahbarnak, a Makrán partvidéknek.

A jaarubi imámok erős kézben tartották az országot egészen addig, amíg a belső küzdelmek és a polgárháború meg nem gyengítette a hatalmukat, olyannyira, hogy a perzsák 1737-ben kihasználva a zavaros helyzetet elfoglalták Maszkatot. Tulajdonképpen az egyik harcoló fél hívta be őket, és a hadjárat érdekessége az volt, hogy a perzsa hadsereg arab, ománi és arabisztáni¹⁰ hajósok segítségével tudott csak átkelni az Arab-öbölön. Az idegen uralom fenyegetettsége árnyékában a törzsek Ahmad bin Szaíd, a jaarubi imám által kinevezett szohári kormányzó köré csoportosultak, és kiverték a perzsákat.

A búszaídi dinasztia uralma¹¹

A dinasztia alapítása

Ahmad bin Szaíd, a hinávi konföderációhoz tartozó, Nizva környéki búszaídi törzs tagja volt. 1744-ben választották imámnak és 1775-ig maradt hatalmon. Ő volt az alapítója a búszaídi dinasztiának, amely a mai napig uralkodik Ománban. A jelenlegi szultán Kábúsz bin Szaíd a hetedik generációs leszármazottja Ahmad imámnak. Fővárosából, Rusztákból, Ahmad bin Szaíd ellenőrzése alatt tartotta az egész országot, és ismét fellendítette a kereskedelmet. Utóda, Szaíd bin Ahmad volt (1775–79). 1779-ben a még élő imám fia, Hamad átvette a tényleges hatalmat, felvette a *szajjid* (törzsfő) elnevezést, és székhelyének Maszkatot tette meg. Szaíd még több mint harminc évig háborítatlanul, de hatalom nélkül imám maradt Rusztákban, de utána hosszú ideig több imám nem volt.

A búszaídi törzs hatalmának eredetét tekintve nem tűnik meglepőnek, hogy a belső térség törzsei és vezetői vissza-visszatérően megkérdőjelezték a család uralmát. Az első búszaídi uralkodó, Ahmad bin Szaíd, imámként való kormányzását pusztán katonai segítséggel szerezte meg egy válság idején és nem a szokásos jelölési és

¹⁰ Perzsia déli partvidéke.

¹¹ A dinasztiára vonatkozó legátfogóbb forrás Abdalláh ibn Ali al-FĀRISZI [1982]: *al-Búszaídjún, hukām Zandzsibār*. Maszkat, Vizárat at-Turász va-sz-Szakáfa.

választási eljárások során. A következő Ál Szaíd¹² vezetők helyzete mindig is kétséges volt. Az a törzs, amelyikből az uralkodócsalád származott történetileg nem volt jelentős az ománi politikában és a család egyetlen tagja sem büszkélkedhetett vallástudósi (*álím*) státusszal, az államot nem az ibáditák előírásainak megfelelően kormányozták és a dinasztia energiáit egyértelműen a tengeri kereskedelmi érdekek vezérelték, nem pedig az imámság és a törzsi politika hagyományos egyensúlypolitikája. Így a búszaídi állam továbbélése egyre inkább a katonai erőre támaszkodott, nem pedig a hagyományos ománi törvényesség koncepcióra. A család ugyan már a búszaídi korszak elején megpróbálta újraalkotni az imámátust, de sosem érték el sikert és csak rövid időre tudtak a belső területen önálló imámátust létrehozni.

*Nagy Szaíd uralma*¹³

Szaíd bin Szultán (1807–1856), a család hatodik uralkodója volt a XIX. század legjelesebb ománi uralkodója. A nyugati irodalomban általában csak úgy utaltak rá, hogy Nagy Szaíd. Uralma kezdetétől fogva a kereskedelmi tevékenység fellendítésére törekedett, s ennek eredményeképpen hatalma csúcsán birtokai Muszandamtól (Hormuzi-szoros) Zofárig terjedtek az ománi partok mellett, illetve Belső-Omán is a hatalma alatt volt. Több kolóniát létesített és területeket foglalt el Beludzsisztánban és Perzsiában. Ugyanakkor Kelet-Afrikában egészen a portugál Mozambikig terjedt a fennhatósága. Annak érdekében, hogy megszilárdítsa a hatalmát az afrikai partokon, Zanzibárba tette át második hivatalos székhelyét.

Szaíd kitűnő politikus is volt. Látva azt a politikai és katonai rivalizációt, amit az angolok és franciák folytattak a hegemonia érdekében a térségben, tudta, hogy óvakodnia kell mindkettőtől, hiszen, mind a britek, mind a franciák is politikai fennhatóságra törekedtek a területeiken, s egyedül az amerikaiaknak voltak pusztán kereskedelmi, üzleti érdekeltségeik. Ezért az amerikai kereskedők befolyásának hatására 1833. szeptember 21-én kereskedelmi és barátsági szerződést írt alá az Egyesült Államokkal Maszkatban.

Szaíd 1856-ban halt meg, miközben Maszkatból Zanzibárba ment, és zanzibári székhelyén lett eltemetve. Élete során két fiát nevezte ki királysága két részének kormányzójává. Így 1833-tól Szuvaini bin Szaíd uralkodott Maszkatban. Mádzsid bin Szaíd pedig 1854-től kezdve Zanzibár uralkodója volt apja távollétében. Apjuk halálakor egyik sem volt képes hatalmát a másikra kényszeríteni, ezért megegyeztek. Miután Maszkat kevesebb jövedelmet hozott, mint Zanzibár, és miután az ománi kereskedő hajók és hadihajók nagy része Szaíd halálakor Zanzibárban maradt Mádzsid uralma alatt, megegyeztek, hogy Zanzibár évi adót fizet Szuvaininak, vagyis a maszkati uralkodónak. Az utódlás kérdését oly módon oldották meg, hogy Nagy Szaíd királyságát kettéosztották, két egyenlő részre, egy kelet-afrikaira és egy ománira. E két rész története a továbbiakban nagyon eltérő módon alakult.

¹² Ez a család jelenti a búszaídi törzsen belül az uralkodói családot.

¹³ E korszak történetéről lásd még Zamil Muhammad AL-RASHID [1981]: *Su‘ūdī Relations with Eastern Arabia and ‘Umān (1800-1870)*. London, Luzac; Patricia RISSO [1986]: *Oman & Muscat: An Early Modern History*. London, Croom Helm.

A brit befolyás Ománban

Az India feletti brit fennhatóság következtében, amely a XVIII. század közepétől kezdve erősödött meg, a Kelet-Indiai Társaság lett a brit kereskedelmi és politikai befolyás legfőbb eszköze az Ománi-öböl térségében. Hogy a riválisok behatolását megakadályozzák, Nagy-Britannia kereskedelmi és hajózási egyezményt írt alá az ománi szultánnal, még 1798-ban.

A britek már a XIX. század eleje óta élénk érdeklődést mutattak az Öböl-térség iránt. Az Öböl új jelentőségre tett szert a tengeri politika és a birodalmi kommunikáció követelményei következtében. Később a rabszolga-kereskedelem megakadályozása, Áden elfoglalása, s a Szuézi-csatorna megnyitása csak növelte Nagy-Britannia figyelmét az Arab-tenger iránt. A búszaídi állam növekvő terjeszkedési politikája ugyancsak felhívta magára a britek figyelmét. A maszkati uralkodóknak hasznára volt a britekkel való szövetség az ománi partoknál a kászimi tengeri hatalom elleni küzdelmükben (ez lett később Szerződéses Omán). A brit beavatkozás az ománi ügyekbe akkor kezdődött, amikor a búszaídi család jó szerencséje hanyatlani kezdett, Szaíd bin Szultán 1856-ban bekövetkezett halálát követően. A britek segítették elő Zanzibár és Omán viszonyának a szabályozását többek között azért, hogy ők fizették be, később pedig az indiai kormányzat, a Zanzibártól Maszkatnak járó hűségadót.

A brit birodalmi befolyás csúcspontját az 1891 és 1931 közötti négy évtizedben érte el Maszkatban. Egymást követő egyezmények és követelések következtében Maszkat és a búszaídi uralkodók csak névleg maradtak függetlenek Nagy-Britanniától, a valóságban brit protektorátus alá kerültek. Ebben a folyamatban a fő lépések a következők voltak:

Az 1891-es egyezmény megtiltotta, hogy ománi területeket bárkinek is átadjanak brit engedély nélkül. 1895-ben Nagy-Britannia garantálta, hogy megvédi Maszkat és Matrah városok környékét minden további törzsi támadástól. 1898-ban, Faiszal bin Turki szultán a franciákkal kötött egyezményt, amelyben engedélyezte a számukra, hogy a gőzöseik Bandar Dzsissza, Maszkat közeli kikötőjében állomásozhassanak. Ezt az egyezményt azonban nem sikerült legalizálni, mert Nagy-Britannia azzal fenyegetőzött, hogy haderőt alkalmaz, ha a franciák behatolását nem akadályozzák meg. A szultán azonban 1899-ben ultimátumot kapott a britektől, amely megtiltotta számára, hogy a franciáknak bármilyen kikötési lehetőséget biztosítson az ománi partokon. Taimúr bin Faiszal szultán, amikor 1913-ban trónra került, kötelezte magát, hogy minden fontos kérdésben kikéri a britek véleményét. Ezt fia, Szaíd is aláírta. 1913-ban az indiai hadsereg csapatokat küldött Maszkatba, hogy megvédje az imámátus haderőinek a támadásától, amelyre 1915-ben sor is került. Az első világháború idején fegyverkereskedelmi megállapodást kötött a szultán Nagy-Britanniával. Az indiai kormány kölcsönöket bocsátott Maszkat rendelkezésére 1918–1919 során. 1921-ben egy brit katonatiszt vezetése alatt létrehozták a maszkati gyalogságot, mely a szultánátus első állandó hadserege, s a jelenlegi szultáni fegyveres erők előfutára volt. 1925-ben brit pénzügyi tanácsadót neveztek ki Ománban, aki lényegében egészen Szaíd bin Taimúr 1929-es hatalomra kerüléséig irányította a kormány döntéspolitikáját.

A Maszkat napi ügyeibe való brit beavatkozási sorozat logikus következménye az lett volna, ami Ádenben történt, vagyis a bekebelezés. Maszkat, akárcsak Áden, kiváló természetes kikötővel rendelkezik, a brit birodalom közlekedési útvonalán feküdt és stratégiai fontosságú vízi utak bejáratánál található. Maszkat

bekebelezése jól megfelelt volna az indiai kormányzat XIX. század végi politikájának, hiszen az Öböl arab vizeinek brit felügyeletét jogilag az 1853-as tengerészeti egyezmény elismerte, míg 1880-ban Bahreinnel, 1887-ben Szerződéses Ománnal és 1891-ben Maszkattal kötöttek erre vonatkozó szerződéseket. Ezt követte 1892-ben a korábbi egyezmények felülvizsgálásával kötött új egyezmény, amely tartalmazta, hogy Maszkat semlegesen viselkedik más országok viszonylatában, és végül 1899-ben Nagy-Britannia védnökségi szerződést kötött Kuvaittal.

Az Öböl térségének stratégiai jelentőségét egyre inkább belátták mind Delhiben, mind Londonban a birodalmi kormányzatok, és azzal is tisztában voltak, hogy milyen potenciális fenyegetést jelentenek a brit pozíciókra a térségre vonatkozó török, orosz, francia és német tervek. Különösen veszélyesnek tűnt a franciák maszkati beavatkozási kísérlete. 1896-ban fel is merült, hogy Maszkatot protektorátus alá helyezik, és ezt komolyan megtárgyalták mind Delhiben, mind Londonban.

Mindezen megfontolások ellenére a maszkati védnökség gondolata nem jutott túl a kidolgozási szakaszon. Egyrésről az 1862-es angol-francia nyilatkozat formálisan kötelezte Nagy-Britanniát, hogy a franciák hozzájárulását kérje a maszkati önrendelkezés bármilyen megváltoztatásához, és valószínű volt, hogy Franciaország nem nézte volna jó szemmel a britek maszkati beavatkozását, miután a XIX. század végén a londoni és párizsi érdekek igen nagy mértékben különböztek gyarmatbirodalmaik különböző pontjain. Sokkal fontosabb volt azonban, hogy a brit érdekek Ománban csak korlátozottak voltak, s nem közvetlenek. Nagy-Britannia alapvetően csak a rivális hatalmakat akarta kizárni az Öbölből, nem akart azonban közvetlen felügyeletet gyakorolni a partvidék felett. Ománban egyetlen belpolitikai érdekük volt, a saját indiai alattvalóikból álló kis közösség védelme. Ez azonban nem volt elég ahhoz, hogy beavatkozzanak.

Nagy-Britannia csak nem hivatalos felügyeletet gyakorolt Maszkat felett, anélkül, hogy jogi védnökséget hozott volna létre. Ugyanakkor azonban a brit védernyő közvetett kiterjesztése megmentette a szultánátust a megszűnéstől és az uralkodócsaládot a trónfosztástól. Így is szakadás jött létre a partvidék és a belső ománi területek között. A brit befolyás alatt álló minimalista kormányzat, amely a partvidéken vegetált, alig volt jobban felszerelve, mint a még inkább minimalista kormányzás a belső területeken, és így egyik sem tudta kielégíteni az egyre növekvő igényt, amely az integrációra és az átfogó gazdaságra törekedett és a társadalmi és a társadalmi politikai összefogást sürgette.

Törekvések az imámátus visszaállítására a XIX–XX. században

A hagyományos egyensúly megváltozásával egy időben az elmúlt két évszázadban sikertelennek bizonyultak az imámátus visszaállítására irányuló felkérések. Először a XIX. század elején történtek ilyen próbálkozások, majd 1868–1871 között Azzán bin Kaisz al-Búszaídi szerezte meg a hatalmat Maszkat fölött az Ál Szaíd uralkodóktól. Időszakos sikere alatt gyanús körülmények között beiktatták imámnak a hinávi törzsszövetség támogatásával. Ez kiváltotta a gáfiri törzs és a britek által támogatott Ál Szaíd ellenkezését. Később, a XIX. század folyamán az

imám választást megakadályozta, hogy a gáfiri és a hinávi törzsszövetség soha nem tudott megegyezni.

1913-ig nem volt a szokásoknak megfelelően megválasztott imám. Akkor Szálím bin Rasíd al-Harúszí lett az imám, egy megfelelő családból. Habár a belső ománi törzsi erőknek nem sikerült kiűzni Maszkatból a britek által támogatott szultánokat, a helyreállított imámátus tényleges autonómiát szerzett a belső területeken és ezt a státuszt a *szíbi* egyezmény 1920-ban formálisan is elismerte. A XX. századi imámátus a belső Omán elszigeteltségében lényegében ugyanolyan módon működött, mint a korábbi imámátusok Omán egész területén. Mohamed bin Abdalláh al-Khalílí (1920–1954) imámátusa, vezetőjének vallási és politikai kiválósága miatt volt jelentőségteljes. Sikerült uralma alatt rendet tartani a fennhatósága alatt álló területeken. Mohamed imám kormánya különböző adminisztratív funkciókban összesen 500 emberrel dolgozott, ezeknek nagy része is csak részidőben.

Omán az első világháború után

Az első világháború idejére az ománi kereskedelem visszaesett és Omán részvétele korlátozott lett a nemzetközi kereskedelemben. Omán nagymértékben el volt szigetelve a világ többi részétől, egészen 1970-ig.

Maszkat és Omán Szultánátusában, ahogy a XVIII. század végétől használták az ország nevét, 1970-ig bezárólag nem sikerült megoldani a hagyományos élet és a modernizáció összeegyeztetésének problémáját. Nagy volt az összeütközés a belső területek hagyományos gazdasága és a maszkati gazdaság között, amelyik egyre inkább a modern, fogyasztás-orientált gazdaság formáját kezdte öltetni. A belső területeken még élt a vágy a legitim imám által vezetett államhoz való visszatérésre. A modernista irányzatú állam végül győzedelmeskedett ebben a harcban, de sokkal később, mint ahogy a szomszédaiknál megtörtént ez a folyamat, és annál is, mint ahogy a saját polgáraik egy jelentős része ezt szerette volna. A fejlődésnek két fontos mozzanata volt. Az egyik az, hogy a normál belföldi ügyek felügyelete angol kézből Szaíd bin Teimúr szultán hivatalnokainak a kezébe került az 1930-as éveket követően, a másik, hogy egyre nagyobb erővel követelték még az elszigetelt Ománban is a modernizációt az emberek.

Szaíd bin Teimúr szultán hosszú uralma és személyiségének összetett jellege mind fontos tényezők voltak abban, hogy megkezdődött az ománi államról vallott hagyományos fogalom átalakulása és a modern állam kialakulása. A búszaídi uralkodók között ő volt az első, aki közoktatásban részesült Indiában. Gyakorta látogatott el Londonba, és tökéletesen tisztában volt a világban végbemenő társadalmi és gazdasági változásokkal. Azonban elhatározta, hogy ettől Ománt elszigeteli, és nem engedi a világ befolyását érvényesülni. Eltökélten őrizte a pénzügyek önállóságát mindenféle külső beavatkozástól, és nem volt hajlandó semmilyen fejlesztési politika megvalósítására, egészen az utolsó időkig, amikor már túl késő volt.

Szaíd szultán uralma két jól elkülöníthető részre oszlik. Az első 1932-től 1955-ig tartó időszak sokkal inkább pozitívnak tekinthető, mint a második, 1955-70 közötti

időszak¹⁴. Hatalomra kerülése után azonnal hozzálátott ahhoz, hogy biztosítsa hatalmát az erős családok tagjaival szemben, és ez lehetővé tette, hogy több mint három évtizeden keresztül ellenállás nélkül kormányozzon. Emiatt azonban nem nagyon bízott senki másban, ezáltal egyszemélyi hatalmából nem ruházott át senkire egy részt sem. Magának az Ál Szaíd család tagjaiból is sokan kerestek menedéket külföldön, miután nem kaptak otthon a végzettségüknek megfelelő feladatot. Még fiát, Kábúst is Szalálában tartotta házi őrizetben, a palotába zárva, miután korábban Sandhurst-ben, az angol katonai akadémián nyert képesítést.

Erőskezű politikája lehetővé tette, hogy az 1930-as évek közepén az államot kihúzza az adósságok tömegéből, és felszámolja a napi ügyekbe való brit beavatkozást. Ezáltal azonban mindig is gyanakodva nézte azokat a brit törekvéseket, amelyek arra igyekeztek ösztönözni, hogy bizonyos modernizációs lépéseket tegyen a gazdaság fellendítése érdekében. Még a kőolaj felfedezése után sem volt hajlandó fejlesztési tervekbe kezdeni, amíg nem voltak a megfelelő pénzforrások a kezében, hogy a teljes projektet kifizesse.

Szaíd az első perctől kezdve egyfajta nemzeti és tradicionalista képet igyekezett mutatni magáról, amely szükséges is volt ahhoz, hogy Omán egyesítésére vonatkozó stratégiáját meg tudja valósítani. Rendszeres levelezésben állt az imámmal és az utóbbi engedélyével az imámatus személyzetét felhasználták a szultáni adminisztrációban is. A második világháborúban nyújtott brit segítség egy részét arra használta fel, hogy jó viszonyt ápoljon a belső területek fontosabb sejkjeivel, s így előkészítse a majdani hatalomátvételt, az imám halála után. Szaíd a törzsi hozzájárulásokból épített ki egy olyan haderőt, amelynek a segítségével visszaszerezte a buraimi oázist a szaúdi megszállás alól 1952-ben. És csak akkor szerelte le a haderőt, amikor a britek hivatalosan is kérték ezt. Tradicionalista és nacionalista elkötelezettsége miatt Szaíd fennhatóságát készséggel elfogadták, amikor átvette az uralmat 1955-ben. De csak azután, miután a nagy tiszteletnek örvendő Mohamed imám elhunyt.

Ugyanazok a tényezők, amelyek elősegítették a szultán 1950-es évekbeli lépéseit, egyben tartalmazták Szaíd bin Teimúr bukásának alapjait. Az olaj nagyban segítette a szultánt a belső területek átvételében, azonban miután 1964-ben ténylegesen elkezdődött az olaj kitermelése, majd 1967-ben az exportja, Szaíd nem volt képes fejlesztésre felhasználni a bevételeket, s ezzel elvesztette a tiszteletet sok ománi, mind a tradicionalisták, mind a modernisták szemében. A modern fegyveres erő létrehozása, amely korábban ismeretlen volt az ománi történelemben, képessé tette Szaídot arra, hogy függetlenítse magát az ománi uralkodó és a törzsfőnökök hagyományos, kölcsönös függőségi viszonyától.

Szaíd egyre inkább elérhetetlenné vált, a távoli Szalálában töltötte minden idejét. Nem reagált a jogos panaszokra és kicsinyes megszorításokat alkalmazott a mindennapi életben. A szultán elszigetelődési politikája omániak ezreit kényszerítette arra, hogy külföldön keressenek munkát és külföldön végezzenek tanulmányokat. Ezeken a helyeken tapasztalták, hogy milyen nagy és gyors fejlődés megy végbe még az Arab-öböl többi államában is.

¹⁴ Erről a korszakról nagyszerű áttekintést adnak James MORRIS [1957]: *Sultan in Oman*. London, Faber & Faber; Wendell PHILLIPS [1966]: *Unknown Oman*. New York, David McKay munkái.

Az 1950-es évek végén az Akhdar hegységben kitört lázadást még viszonylag könnyen sikerült leverni. Az 1960-as évek végén kitört zofári lázadást a szultán kis és rosszul felszerelt katonai erői nem tudták legyőzni, különösen miután Dél-Jemen független lett, és a marxista vezetők megjelentek Zofárban is.

Az 1970-es fordulat: Kábúsz szultán uralkodása¹⁵

Mindez hozzájárult az 1970. július 23-i palotaforradalomhoz. Az új szultán, Kábúsz bin Szaíd, képes volt arra, hogy létrehozzon egy modern államot, amely hatékonyan megindította és irányította a társadalmi-gazdasági fejlődést.

Társadalmi szinten az egyik első megoldandó feladat az oktatási rendszer kialakítása volt, amely korábban teljes egészében hiányzott Ománban. Az alap- és középfokú oktatási rendszer kiépítése és általánossá tétele után 1986-ban megnyitotta kapuit az első ománi egyetem, a Kábúsz Szultán Egyetem is Maszkat közelében. Az iskolai oktatásban hamarosan megjelentek a lányok is. Ma már az egyetemistáknak is közel fele közülük kerül ki. A nők egyenjogúságát lépcsőről-lépcsőre, a hagyományok megsértése nélkül igyekeznek megoldani. 1994 óta nők is választhatnak és választhatók, vannak női miniszterek és nagykövetek. Az új szultán egyik első rendelete is a férfiak és a nők viszonyára vonatkozott, amikor a házasodást sok esetben lehetetlenné tévő jegyajándék (*mahr*) összegét alacsony szinten korlátozta.

A gazdasági lépések közül a legfontosabbak a kikötők építése és a teljesen hiányzó úthálózat kiépítése voltak¹⁶. Azonban részben az ománi olajkincsnek Arábia többi részéhez képest korlátozottabb mértéke, másrészt a gazdag olajországokban végrehajtott túl gyors változtatások rossz példái mind arra ösztönözték az ománi vezetést, hogy az ország modernizálását csak megfontolt lépésekben, a hagyományok ápolása mellett hajtsa végre.

A modernizáció megindítása mellett a másik, ugyancsak örömmel üdvözölt fejlemény volt a zofári lázadás leverése 1978-ban. A harcok jelentős külföldi segítséggel és nagy gonddal kitervelt katonai hadművelet során értek véget. Hosszútávon azonban a fontosabb hatás az volt, hogy fejlesztés kezdődött a tartományban, a hegyekben épp úgy, mint a szalálai síkságon. Így aztán a történelemben először Zofár tökéletesen bekapcsolódott a szultánátus életének vérkeringésébe.

A palotaforradalom harmadik, szintén jelentős eredménye az volt, hogy Ománt sikerült bekapcsolni az arab politikai életbe, elsősorban az Öböl partvidéki államokkal való kapcsolat keresésével. Ez a folyamat 1971-ben kezdődött, amikor Rijádban találkozott Kábúsz szultán Fejszal királlyal. Ezáltal Szaúd-Arábia, Omán hagyományos ellenségéből, jóakarató szövetségese és védnöke lett. Mindez a folyamat betetőződött azzal, hogy Omán 1981-ben belépett az Öböl-menti Együttműködési Tanácsba.

¹⁵ Kábúsz szultán életének és uralmának átfogó elemzését adja Zuhr al-^cINĀBĪ [2005]: *as-Sultān Qābūs*. Irbid, Dār al-Kitāb al-Thaqāfī; valamint Calvin JR ALLEN – W. Lynn RIGSBEE [2000]: *Oman Under Qaboos. From Coup to Constitution, 1970–1996*. London, Frank Cass.

¹⁶ Ld. lejjebb a „Gazdasági átalakulás: az ománi fejlődés a számok tükrében” c. fejezetet.

Az évezredes civilizáció mai nyomai: az ománi tárgyi kultúra, civilizáció három kiemelkedő eleme¹⁷

Ománban járva és az ománi történelmet olvasva egyaránt az évezredes tárgyi kultúra három olyan csodálatos és látványos darabja tűnik ki, amelyek mindegyike ma is látható és valamilyen formában többé-kevésbé használatban van. Ez a három: az ománi hajók, a várak és az öntözési rendszer, a *faladzs*.

Az ománi hajózásnak évezredek óta nagy jelentősége van nemcsak az ország, hanem az egész Indiai-óceán térsége szempontjából. Az ománi hajóknak elsősorban azért jártak csodájára, mert olyan kicsinek tűnnek, hogy lehetetlennek látszik, hogy ezzel több ezer kilométert tudtak hajózni az óceánon. A híres középkori perzsa földrajzi mű, a *Hudúd al-álam*¹⁸ így írja le Szohárt aranykorában, a IX–XI. század között: "Ez az egész világ kikötője ... Nincs a világon még egy város, amelynek a kereskedői ilyen gazdagok lennének. Magukhoz vonzzák Kelet és Nyugat, Észak és Dél kereskedelmét, és innen szállítják aztán tovább a többi helyre." A Szohárban használatos kereskedőhajók fő jellegzetessége az volt, hogy lapokból volt datolyapálma szálakkal szorosan összeszőve, szegecseles helyett. Hatalmas vitorláit lehetővé tették a gyors haladást, jól megválasztott alakja pedig ellenállt az Indiai-óceán ismert viharainak és áramlatainak. Később kettős oldalfalakat használtak, ugyanígy összeszőve. Ezek is könnyű és gyorsjáratú hajók voltak, kereskedelmi célokra megfeleltek, de katonai szempontból nem tudtak később ellenállni a nagyobb portugál hajóknak. A későbbi, XVII. századi utáni ománi hajókra már a portugálok is hatással voltak, ezek utódait még ma is kézi eszközökkel készítik a tengerparti öblökben Szúrban és máshol is.

Omán másik jellegzetessége az ókor óta a sajátos öntözési rendszer, a *faladzs*, melyet valószínűleg az akhaimenida Perzsa Birodalomtól vettek át, a helyi viszonyokra alkalmazták, és a világon egyedülálló módon, több évezred óta ma is folyamatosan használnak, javítanak, újakat építenek. Ami máshol egy-két kisebb rom (Marokkóban, Madrid mellett, stb.), az itt egy ország mezőgazdasági művelésének alapjául szolgáló öntözési rendszer. A *faladzs* segítségével az alapjában véve nagyon száraz ománi területeken lehet nem artézi rendszerrel, hanem a hegyek talajvizét megcsapolva öntözővízhez jutni. A *faladzs* minden mechanikus segítség nélkül, enyhe lejtőben szállítja a vizet a kutaktól nagy távolságra. A lent fekvő kertekben a vizet nyitott csatornában osztják szét. Ez a rendszer családok és nemzetségek együttműködését, jogilag szabályozott rendszert igényelt, és így a társadalmi együttműködés szintjét is emelte. Ugyanakkor számos örökletes mesterséget hozott létre, a kútúrót, *faladzs* csatorna készítőket, a tisztító-javítókat. A szó maga egyébként ősi eredetű arab, jelentése „felvág, szétvág”, s ez némileg ellentmond az iráni eredetnek. A fedett *faladzsok* biztosították a nagyszámú ománi erőd, vár vízellátását is.

Az ománi civilizáció történelmének talán leglátványosabb maradványát a nagyszámú ománi vár jelenti. Arábia más részein is vannak várak és megerősített paloták, lakóházak, de nem ilyen mennyiségben és méretben, mint itt. Az elmúlt két

¹⁷ Az itt tárgyokról részletesen lásd John C. WILKINSON [1977]: *Water and Tribal Settlement in South-East Arabia: a study of the aflaj of Oman*. London, Oxford University Press; Walter DINTEMAN [1993]: *The Forts of Oman*. London, Motivate Publishing; George RENTZ [2003]: *Umán va-sz-száhil al-dzsánúbi li-l-khalídzs al-arabi*. al-Káhira, ARAMCO műveit.

¹⁸ V. MINORSKY [1970] angol fordításában, London, Luzac.

évtizedben több, mint 110 kisebb-nagyobb várat hoztak teljesen rendbe. Egy részük ma is valamilyen funkciót tölt be, például rendőrségi központ, katonai laktanya, vagy katonai múzeum. Majd valamennyi látogatható részben vagy egészben. Csak kevés fekszik kisebb domb tetején, a többségük egy völgyet vagy vádít zár le, vagy egy tengerparti kikötőt véd. Miután a hegyek között csak kevés átjáró volt, ezek ellenőrzése fontos volt annak, aki a térséget uralni akarta. Néhány vár, például Maszkatban és Matrahban, a portugál hódítások emlékét őrzi, a többi azonban ománi építmény. Nagyon sok díszes felirat, terem és boltozat is megmaradt a fontosabb várakban. A várak általában egy-két bástyával vannak ellátva, és lakóházakként is szolgáltak a várúr és testőrei családjá számára. Általában itt tárolták az élelmiszer- és értéktárgyakat a környező házakban lakó törzstagok számára is. Nem véletlen, hogy a várak Omán jelképei lettek.

A modern ománi állam felépítése

A Maszkat és Omán szultánátusa idején, 1970-ig, az államapparátus a szultánból, két tanácsadóból és a palotaőrségből állt Szalálában. Szaíd bin Taimúr szultánnak ezenkívül joga volt a Maszkat és Szohár közti, valamint a zofári partvidéken néhány kormányzót (*váli*) és bírót (*kádi*) kinevezni, Belső-Ománra nézve azonban ezt a jogkört nem engedélyezte neki a szíbi egyezmény (1920), és csak 1959 után tudta ebben a térségben fennhatóságát érvényesíteni.

Az új szultán, Kábúsz, azonnal egy sokkal bonyolultabb államszervezetet hozott létre, minisztériumokkal, többlépcsős államapparátussal, állandó hadsereggel és rendőrséggel. Szaíd szultán ugyan csak kis területen uralkodott 1959 előtt, de ott minden felől közvetlenül, egy személyben rendelkezett. Kábúsz ugyan mind a mai napig megtartotta a szultán abszolút hatalmát, mégis fokozatosan egyre szélesebb körben sikerült bevonni a hatalomba először a törzsi vezetőket, aztán pedig a férfi lakosság tekintélyesebb képviselőit, majd 1994 után a nőket is¹⁹. A zofári polgárháború befejezése után (1978) abban a térségben is sikerült a szultánnak biztosítani fennhatóságát, és a három nagy területi egység (Maszkat, Omán és Zofár) mára igazi egységes államot alkot: az Ománi Szultánátust.

Az első minisztertanács még átmeneti állapotokat tükrözött, elsősorban az idősebb és tekintélyesebb törzsi vezetőkől állt, és fontos szerepet kapott a szultán nagybátyja, az előző szultán személyes ellensége, Tárik bin Taimúr is. Három fontos szempont azonban már ekkor is látszik: kettős hatalmi központ létrehozatala a Palotában és a Kabinetben, melyek mindegyikét közvetlenül a szultán felügyeli; különválasztani a fegyveres erőket a többi ágazattól; és nagy hangsúlyt helyezni a fejlesztésre, amelynek az alapja a kőolajbevételek.

¹⁹ Jelenleg négy női minisztere van az országnak, az államtanács 58 tagja közül kilenc nő, s még a választott konzultatív tanácsban is 2,4% a nők aránya. A vezető kormánytisztviselők 13%-át, míg az összes tisztviselő 20%-át alkotják a nők. Rafiah AL-TALEI [2006]: *Women's Political Participation in Oman*. <http://www.ned.org/docs/121306-Oman.ppt> (Letöltve: 2008. 02. 22.). Megjegyzendő, hogy a szultán még 2009-ben sem tartotta kielégítőnek a nők társadalmi, politikai szerepvállalását. (Erről ld.: „Oman's Qaboos urges stronger role for women”. *Middle East Online* (2009. 11. 16.) <http://www.middle-east-online.com>)

1996 óta viszonylag változatlan a hatalmi szervezet, bár néhány minisztériumot összevontak, illetve újakat hoztak létre. Az mindenképpen érdekes, hogy a miniszterek nevei 1996 és 2006 között alig változtak, inkább csak az új minisztériumok élére kerültek új emberek. Egyetlen jelentős változás a belügyminiszter személyében történt. Az új személyiségek között megjelentek a nők is, akik nemcsak miniszteri, hanem nagyköveti posztokat is betöltenek napjainkban.

Mindez azt jelenti, hogy a polgári jogok, egyéni szabadságjogok és majdnem demokratikus intézmények ellenére Omán továbbra is törvények által irányított állam, és nem törvényeken alapuló állam. A legfőbb jogforrást a szultáni határozatok jelentik. Ezeket nem lehet felülbírálni és alkotmányellenesnek tartani.

Kábúsz szultán kibocsátotta 1996. november 6-án Az állam alapjoga elnevezésű, alkotmányhoz hasonló határozatot, amelynek elsődleges célja a trónutódlás kérdésének a tisztázása volt, másodsor pedig az, hogy legyen egy olyan alapvető keret, amely lehetővé teszi a szabályozott és előrelátható fejlesztést mind a kormányzási, mind pedig a politikai folyamatokban. Ez a szultáni alkotmány hét fejezetből és 81 pontból áll. A fejezetek a következők: 1. Az állam- és kormányzati rendszer; 2. Az állam politikája irányításának az alapelvei; 3. Állampolgári jogok és köteleességek; 4. Az államfő; 5. Az Ománi Tanács; 6. A bírósági intézmény; 7. Általános előirányzatok.

Az 1. fejezet megállapítja, hogy Omán kormányzása mindig is Szajjid Turki bin Szaíd bin Szultán férfi leszármazottainak a kezében lesz. A következő szultánnak ománi szülők törvényes gyermekének kell lennie. Amikor a trón megüresedik, akkor az Uralkodó Család Tanácsa (UCsT) összeül, és utódot választ a fentiek alapján. Ha nem tudnak megegyezni három napon belül, akkor a Védelmi Tanács (VT) kötelessége, hogy beiktassa a szultán által kijelölt utódot. A szultán halálakor a VT hívja össze az UCsT-t, de a választásba nem szólhat bele. Ha nem tudnak választani, akkor kötelező érvényű az előző szultán jelölése. Tehát a választott testületeknek, a Parlamentnek (*Madzslisz*) és az Államtanácsnak nincs ebben szerepe. Ez a rendszer élesen különbözik mind az Ál Szaíd (az uralkodó család), mind pedig az ibáditák szokásaitól, ahol szabad választás volt a jelöltek bizonyos köréből (legalábbis elvben).

Kábúsz szultán, úgy tudják, a család két tagját választotta ki utódnak, nevüket azonban nem hozta nyilvánosságra, hanem lepecsételt borítékban két különböző helyen zárta el. Nincs trónörökös. A legvalószínűbb jelölteknek a szultán nagybátyjának, Tárik-nak a gyerekei látszanak, de vannak más jellegű találgatások is. Az biztosnak látszik, hogy a leendő utódnak meg kell nyernie a déli, zofári vezetők támogatását és szimpátiáját is, mert Kábúsz részben azon az alapon fogadták el, hogy anyja zofári, de így is vannak olyan hangok délen, hogy Zofár nem részesül eléggé az új, 1970 utáni rendszer modernizációs áldásaiból.

1. számú táblázat²⁰

Az omanizáció szintjeinek összevetése 1995 és 2000 között 1000 főben			
nép csoport	ománi	vendégmunkás	omanizáció
egyetemet végzett és szakember	19 – 30	43 – 52	30,6 – 36,5
szakmunkás	15 – 24	16 – 25	48,4 – 49
betanított munkás	112 – 148	47 – 67	70,4 – 68,8
szakképzetlen munkás	120 – 174	363 – 383	24,8 – 31,2
Összesen	226 – 376	473 – 527	36 – 41,6

Nemzetközi kapcsolatok²¹

Történelmi háttér

Omán a XX. század során úgy vonult be a köztudatba, mint a világ legelzártabb, ismeretlen csücske, ahová külföldiek nem mehetnek, s amely nem vesz át semmit a modern világ technikai és szellemi civilizációjából. Ez így 1970-ig teljes mértékben igaz volt, de csak a XX. század vonatkozásában. 1970 után fokozatosan tűntek el az elzárkózás jegyei, s a kitárulkozás talán az egyik utolsó jeleként foghatjuk fel, hogy ma már magyarok is kaphatnak vízumot az ország nemzetközi repülőterén.

Ez az elzárkózás azonban nem öröktől fogva való, történelmi-világpolitikai okoknál fogva jött létre a XIX. század utolsó harmadában, és ezen okok megszűnésével, a világpolitikai helyzet megváltozásával, és az olajjövedelmek beáramlásával fokozatosan megszűnt az elzárkózás is.

A XIX. század második fele hozta az újabb s még nagyobb negatív változást Omán és a külvilág kapcsolatrendszerében. Az európai, elsősorban brit hajózási társaságok megjelenése az Indiai-óceánon, India és Áden brit érdekeltsége, Zanzibár elszakadása Maszkattól, majd brit védnökség alá kerülése mind-mind az elzárkózás felé vezettek, Zofár ugyan ekkor került maszkati uralom alá, de csak a partvidéki területek, ugyanakkor viszont a belső ománi területek egyre kevésbé tűrték el a maszkati irányítást annak meggyengültével, illetve kereskedelmi szerepének csökkenésével. Zanzibár leválásával a leggazdagabb ománi tartomány szakadt el, amit csak részben pótolta az indiai brit kormány pénzügyi támogatása. Ez utóbbi ugyanakkor mindig politikai feltételekhez is kötődött. Omán eladósodott és gyakorlatilag brit irányítás alá került. A britektől való katonai, külpolitikai és részben anyagi függőség egészen 1980-ig tartott.

Az ország legújabb kori elzárkózottságának és elszigeteltségének feloldásához az ország mai egységének a kialakítására volt szükség, ez pedig csak brit támogatással

²⁰ Vincent J. MCBRIERTY – Muhammad bin AZ-ZUBAIR [2004]: *Umán – hadára aríka: daula hadísa*. Maszkat, Báz, – Dublin, Trinity College.

²¹ E kérdésről részletesebb elemzéseket tartalmaz RISSO [1986]: *i.m.*, Vincent J. MCBRIERTY – Muhammad bin AZ-ZUBAIR [2004]: *i.m.*, PRIDHAM [1987]: *i.m.*, ALLEN – RIGSBY [2000]: *i.m.*, PHILLIPS [1966]: *i.m.*, Skeet [1974] és cINÁBI [2005]: *i.m.*

volt lehetséges. Ezt a támogatást azonban csak egy új szempont felmerülése tette szükségessé és lehetővé: a kőolajlelőhelyek felfedezése és a koncessziók megszerzéséért folytatott harc. Az ország egységének létrehozását három nagy válság katonai eszközökkel történt megoldása tette lehetővé, míg az olajjövodelemek felhasználhatóvá tételéhez és az ország modernizációjához egy palotai puccs is elég volt.

Az első a szaúdiak által kirobbantott buraimi válság volt, amelyet a britek részben politikai, részben egyszerű katonai eszközökkel sikeresen megoldottak 1953 és 1955 között. A második az új, harcias ománi imám elszakadási törekvése, amelyet már Szaíd bin Teimúr szultán személyes vezetésével, de brit katonai irányítással gyorsan sikerült megoldani 1955–56-ban, bár a hegyekben még két évvel később is voltak ellenséges törzsi egységek. Ennek volt a nyoma az, hogy az ország legnagyobb hegyvidékének magaslataira, az Akhdar (Zöld) hegyre még 1994-ben is tilos volt felmenni, bel- és külföldieknek egyaránt. A modernizáció felé való továbblépéshez az olajjövodelem felhasználására lett volna szükség, ettől azonban a szultán, aki félt, hogy éppúgy eladósodik, mint elődje, mereven elzárkózott. Ezt a helyzetet oldotta meg 1970 júliusában a szintén brit segítséggel végrehajtott szalálai palotaforradalom, amikor a jelenlegi szultán, Kábúsz bin Szaíd átvette a hatalmat, apját Londonba száműzte, maga pedig hamarosan az ország távoli határvidékéről Maszkatba, a középpontba költözött. A hatalomátvétel után azonnal megindította a modernizációt, a külföldi cégek és hitelek bekapcsolását, az ország elzárkózásának a felszámolását. Ekkor azonban kirobbant a három közül a legsúlyosabb válság és elhúzódó polgárháború, a zofári felkelés.

A felkelésnek voltak belső történelmi és külpolitikai okai egyaránt. Mint már utaltunk rá, a zofári hegyvidék mindig is önálló maradt, s ezt az önállóságát az új szultán hatalomra kerülésével jogilag is alátámasztottnak tartotta: a törzsek a régi szultánnak tettek hűségesküvet, aki egyben házassága révén is kapcsolódott Zofárhoz. Mindez (az ősi törzsi hagyományok szerint) megszűnt az új uralkodó trónralépésével. Emellett a frissen függetlenné vált, az eleinte Egyiptom, majd a Szovjetunió és a szocialista országok (elsősorban az NDK) által támogatott Dél-Jemenben hű támaszra leltek. Határok ebben a térségben különben sem voltak soha, és a zofári „népi forradalmi” felkelők könnyedén átjárhattak Jemenbe, ott kaptak kiképzést, onnan jöttek a fegyverek és a pénz, néha pedig a fegyveresek egy része is. Omán azonban történelmi kapcsolataira támaszkodva, iráni zsoldosokkal, brit parancsnokokkal és pénzzel fél évtizedes folyamatos harc után sikerrel vetett véget a polgárháborúnak 1978-ban. Ezzel elhárult az utolsó akadály is a modernizáció és a külkapcsolatrendszer dinamikus fejlesztése előtt.

Omán az első figyelemreméltó lépést akkor tette, amikor 1979-ben kiállt az arab államok által egységesen elítélt Egyiptom mellett, és elfogadta a Camp David-i egyiptomi-izraeli megegyezést, s egyike volt az Arab Liga azon három tagállamának, amely nem szakította meg emiatt diplomáciai kapcsolatait Egyiptommal. Lényegében a világ ekkor kezdett el először beszélni az új, egységes Ománról. A diplomáciai kapcsolatok körét folyamatosan szélesítették, s köztük Magyarországgal is kapcsolat létesült. Ománt a bécsi nagykövet képviseli Magyarországon is, míg Magyarországot korábban a kuvaiti, jelenleg pedig a Szaúd-Arábiában lévő magyar követség képviseli.

Az Arab Ligának és az ENSZ-nek csak később, 1971-ben lett tagja, Kábúsz szultán hatalomra kerülése után. Jelenleg is elsősorban a szomszédos arab országokkal, elsősorban az Egyesült Arab Emírátusokkal, igyekszik szoros kapcsolatokat ápolni, s tagja az Öbölmenti Együttműködési Tanácsnak is. Emellett főleg arab pénzügyi

szervezetek tagjaként fejt ki tevékenységet. Ezek egy része a szegényebb arab (Arab Valutaalap) és kelet-afrikai országok megsegítésére irányul (az Afrikai Fejlesztési Bankban való részvételen keresztül). 2007. február közepén avatták fel pl. a kairói Nemzeti Könyvtár régi, évtizeden keresztül fele részben ománi támogatással tatarozott épületét. Ugyanakkor 1970 után fokozatosan belépett a nagy nemzetközi szervezetekbe is: UNESCO, Nemzetközi Valutaalap, továbbá az ENSZ szakosított szervezetei (WHO, stb.). 1996-ban kezdeményezte a WTO (World Trade Organization) tagságot is. Az 1996-os alkotmány értékű dekrétum elkötelezettséget vállalt a szabadkereskedelem mellett.

Ománi külpolitika 1970 után

Négy alapra támaszkodott az ománi külpolitika 1970 óta az ománi Tájékoztatásügyi Minisztérium szerint:

- Jó kapcsolatok kialakítása és ápolása Omán szomszédaival;
- kifelé tekintő és nemzetközi szemléletű hozzáállás, amint az megfelel az évezredes tengeri hagyományoknak;
- a kétoldalú kapcsolatok pragmatikus megközelítése, az alapvető geopolitikai realitások, nem pedig az éppen adott ideológiai pozíciók talaján állva;
- a biztonságra való törekvés együttműködés és béke révén, nem pedig konfliktusok által.

Omán a palesztin kérdésben mindig is a békés rendezés híve volt, különösen 1991 után, amikor komoly remény volt a hosszantartó békére. A második Öböl-háború idején, 1991-ben a Kuvait felszabadítását óhajtó erőkhöz tartozott, de katonailag nem vett részt benne, sőt, sokáig megpróbált a békés megoldás érdekében fellépni Irakban.

Omán aktív szerepet vállal az (Arab-)Öbölmenti Országok Együttműködési Tanácsában (angol rövidítéssel AGCC v. GCC), ahol fő törekvése a tagországok gazdasági harmonizációja, és a közös kapcsolattartás a különböző nagy nemzetközi piacokkal és szervezetekkel, mint az EU. Ez érthető, mivel Omán a többiekhez képest mérsékeltebb „szétosztható” olajvagyonnal rendelkezik és ezért racionalista gazdasági és fejlesztési politikára törekszik, mint mondjuk Szaúd-Arábia vagy az Emirátusok. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy mint minden más téren, itt is óvatos politikát folytat, s függetlenségét, amennyire lehet, meg kívánja őrizni. Ezért nem csatlakozott pl. ahhoz a megállapodáshoz sem, amelyet a közös valuta bevezetésének előkészítésére kötött 2009 júniusában négy GCC tagállam (Bahrein, Kuvait, Katar és Szaúd-Arábia).

Omán egyik alapító tagja volt a 14 országot tömörítő Indiai-óceáni Szövetségnek (*Rim Association*) 1997-ben, amelynek a célja az óceán-menti államok (Ausztráliától Afrika partjáig és Arábiáig) kereskedelmi kapcsolatainak erősítése.

Az ománi konfliktus-kerülő külpolitika egyik fő célja a határok békés rendezése illetve kijelölése a szomszédos országokkal. Ez a lakatlan sivatagok miatt nem könnyű feladat (nincs pl. határ még Jemen és Szaúd-Arábia között sem). Ennek első eredménye az 1992-es egyezmény volt Szaúd-Arábiával. 1995-ben Jemennel tisztázták a szárazföldi határokat, bár ezek életbe léptetésére csak 2001 végén került sor, majd 2003 decemberében ratifikálták a tengerészeti határokat is. 1999-ben az Emirátusokkal történt meg a végleges határrendezés, amelynek részleteit azonban

nem hozták nyilvánosságra, s a teljes határra vonatkozó egyezményt csak 2003-ban ratifikálták. 2000-ben Pakisztánnal tisztázták a tengerészeti határokat.

Stratégiai kapcsolatrendszer, biztonságpolitika

Omán stratégiai fontosságú kapcsolataiban 1970 után mindig egyértelműen érvényesültek a nemzeti érdekek mindenfajta ideológiai és retorikai szempontok felett.²² Omán például mindig hangoztatta elkötelezett semlegességét és harmadik világ centrikusságát, mégis, 1970 és 1990 között egyértelműen az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok, Omán – két fő védelmezője és fegyverszállítója – volt a két legfontosabb stratégiai partner, velük voltak a legerősebb külpolitikai kapcsolatai Ománnak, és Omán mindig is egyértelműen a nyugati tábor mellett állt a hidegháború éveiben. Camp David után az arab világon belül Egyiptom és Jordánia lettek a legfontosabb partnerek. 1996 és 2000 között izraeli kereskedelmi iroda működött Ománban. 2000-től ugyan, a palesztinok ügye melletti demonstrációk és sajtócikkek hatására az ománi külpolitika szigorodott Izraellel szemben, a kereskedelmi irodát is bezárták, ugyanakkor Omán továbbra is a békés rendezés híve, a szaúdi béketerv támogatója. Más téren az is jellemző az ománi politikára, hogy bár Omán szavakban az apartheid-ellenesség elkötelezett híve volt, titokban végig erős gazdasági szálakkal kapcsolódott a Dél-Afrikai Unióhoz, az ENSZ tiltó rendelkezései ellenére.

A gazdasági kapcsolatok terén Omán 1970 és 1995 között egyértelműen Nagy-Britanniát és a brit gazdasági csoportokat preferálta minden beruházásnál, velük hoztak létre közös vállalatokat az ománi cégek is. Ez történeti alapon tökéletesen érthető. Az 1990-es évek közepétől kezdve azonban egyfajta nyitás vált érzékelhetővé Omán külkapcsolatainak a rendszerében, és sokszínűbbé váltak a gazdasági és a stratégiai kapcsolatok is.

Az ország tudatosan törekszik a jószomszédi kapcsolatokra. Ennek jeleként értelmezhető, hogy 2001-ben biztonsági megállapodást kötött Jemennel, valamint, pl. az is, hogy 2009-ben Kábúsz szultán a vitatott iráni elnökválasztás után az első államfők között látogatott el stratégiai fontos szomszédjához.

A világ más térségeivel is folyamatosan fejlődnek az ország kapcsolatai. Jelentősen megnövekedett az indiai cégek szerepe az ománi beruházásokban, erősödtek, főleg az Öböl-válság után, az öbölmenti országokhoz fűződő kereskedelmi kapcsolatok. Az ország importjának közel fele Dubain keresztül jön be az országba. 1996 előtt is nagyon szoros bilaterális kapcsolatok léteztek az Indiai-óceán térségének államaival, 1996-ban azonban részben ománi kezdeményezésre létrejött az Indiai-óceáni térség államainak a szövetsége, amely erőteljesebbé teheti a kapcsolatokat. A térség biztonságának növelését szem előtt tartva Omán részt vesz minden megmozdulásban, amely ezt a célt szolgálja, így pl. 2009. januárban csatlakozott

²² Lásd különösen Anthony H. CORDESMAN [1987]: *Military Strategy and Regional Security in the Gulf: The options for the West and the moderate Gulf states*. In: PRIDHAM (ed.) [1987]: *i.m.* pp. 209-248; CIA *Factbook* <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/print/mu.html>; valamint Kenneth KATZMAN [2005] *Oman: Reform, Security and U.S. Policy*, CRS Report for Congress. <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS21534.pdf>. (Letöltve: 2008. 08. 16.)

azokhoz az országokhoz, amelyek megállapodást írtak alá a szomáliai kalózkodás elleni harcról.

A külpolitikai és gazdasági kapcsolatrendszer terén is ugyanaz jellemzi Ománt, mint minden más fejlesztési programban: először a hagyományos partnerek segítségével megszilárdítani az ország helyzetét, majd lassú, de folyamatos nyitással és fejlesztéssel többértévé tenni a stratégiai kapcsolatokat és növelni az ország tekintélyét, nemzetközi elismertségét. Ennek legutóbbi példái az USA-val 2009. január 1-jén életbe lépett szabadkereskedelmi egyezmény és a dél-iráni gázmezők kiaknázására készített tervekbe való várhatóan mintegy 12 milliárd dolláros befektetés, amelyről a felek 2008-ban írtak alá memorandumot. Számos európai országgal illetve több, elsősorban közép-ázsiai volt szovjet utódállammal is intenzíven fejlesztette kapcsolatrendszerét. Itt kiemelhetjük Németországot, amely Omán ötödik legjelentősebb kereskedelmi szállítója, s az egyre fejlődő ománi turizmusban is második helyen áll a britek után, illetve Kazahsztánt, ahol Omán az olajiparban nyújtott segítséget.

A fokozatos nyitás leglátványosabb jele a turizmus teljes reformja, amely 2004-ben kezdődött, s amely a néhány évtizede a külvilág elől még szinte hermetikusan elzárt államból a minőségi turizmus egyik fő célpontját hozta létre. A szultánátusban ma a turizmus – amelynek éves növekedése 2007-ben nyolc százalék volt – az egyik legjelentősebb bevételi forrás az olaj-szektoron kívül.

Az ország folyamatos és fokozatos politikai nyitását az *Amnesty International* is elismerte, s ennek egyik jele az országban 2008-ban létrehozott első emberi jogi bizottság is.

Felhasznált irodalom

Ahbār ahl Umān min avval iszlāmihim ilā htilāf kalimatihim. Ed. Hedwig KLEIN [1938], Hamburg, Diss.

AL-RASHID, Zamil Muhammad [1981]: *Suʿūdī Relations with Eastern Arabia and ʿUmān (1800–1870)*. London, Luzac.

ALLEN, Calvin JR – RIGSBEE, W. Lynn [2000]: *Oman Under Qaboos. From Coup to Constitution, 1970–1996*. London, Frank Cass.

BARTH, Frederik [1983]: *Sohar*. Baltimore, John Hopkins University Press.

BARTH, Frederik [1987]: Complications of Geography, Ethnology and Tribalism. In: PRIDHAM, B. R. (ed.) [1987]: *Oman: Economic, Social, and Strategic Developments*. pp. 17-30. London, Croom Helm.

CASEY-VINE, Paula (ed.) [1995]: *Oman in History*. Muscat, The Ministry of Information.

CIA *FACTBOOK* <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/print/mu.html> (Letöltve: 2008. 08. 16.)

CLEMENTS, Frank A. [1994]: *Oman* (World Bibliographical Series, 29.) Oxford, Clio Press.

CORDESMAN, Anthony H. [1987]: Military Strategy and Regional Security in the Gulf: The options for the West and the moderate Gulf states. In: PRIDHAM (ed.) [1987]: *i.m.* pp. 209-248.

- DINTEMAN, Walter [1993]: *The Forts of Oman*. London, Motivate Publishing.
- AL-FÁRISZI, Abdalláh bin Ali [1982]: *al-Būszaídjún, hukkām Zandzsibār*. Maszkat, Vizārat at-Turās va-sz-Szakáfa.
- HINDS, Martin [1991]: *An Early Islamic Family from Oman: al-ʿAwtabī's Account of the Muhallabids*. Manchester, University of Manchester.
- Hudūd al-ʿālam. The regions of the world. A Persian geography, 372 AH/982 AD*. Tr. V. Minorsky [1970²]. London, Luzac.
- IBN RAZĪK, Salīl [1871]: *History of the Imāms and Seyyids of ʿOmān*. (ford. G. P. Badger). London, Hakluyt Society.
- INÁBI, Zuhr al- [2005]: *asz-Szultán Kábúsz*. Irbid, Dār al-Kitáb asz-Szakáfi.
- KATZMAN, Kenneth [2005]: *Oman: Reform, Security and U.S. Policy, CRS Report for Congress*.
<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS21534.pdf>. (Letöltve: 2008. 08. 16.)
- MAAMIRY, Ahmad Hamoud al- [1989]: *Oman and Ibadhism*. New Delhi, Lancers Book.
- AL-MASZÚDI Abu l-Haszan Ali ibn al-Huszain [1973]: *Murūdzs adz-dzahab*. Beirut, Dār al-Fikr.
- MCBRIERTY, Vincent J. – AZ-ZUBAIR, Muhammad bin [2004]: *Umán – hadára aríka: daula hadīsza*. Maszkat, Báz, – Dublin, Trinity College.
- METZ, Helen Chapin (ed.) [1993]: *Persian Gulf States – Oman. A country study*. Washington, Library of Congress.
- Ministry of Information, Sultanate of Oman
<http://www.omanet.om/english/government/ministers.asp?cat=gov> (letöltve 2008. május 22.)
- MORRIS, James [1957]: *Sultan in Oman*. London, Faber & Faber.
- Oman* [1972]. Muscat, Ministry of Information and Tourism, 1972 (1974²).
- PHILLIPS, Wendell [1966]: *Unknown Oman*. New York, David McKay.
- PRIDHAM, B. R. (ed.) [1987]: *Oman: Economic, Social, and Strategic Developments*. London, Croom Helm.
- RENTZ, George [1952]: *Umán va-sz-száhil al-dzsanúbi li-l-khalídzs al-arab*. al-Káhira, ARAMCO 1952, (2003²).
- RISSE, Patricia [1986]: *Oman & Muscat: An Early Modern History*. London, Croom Helm.
- AS-SÁRÚNI, Yúsuf [1990]: *Malámih umānija*. London, Riyad el-Rayyes.
- AS-SÁRÚNI, Yúsuf [1990]: *Fi rubú Umán*. London, Riyad el-Rayyes.
- SIRHĀN ibn Saʿīd ibn Sirhān [1984]: *Annals of Oman to 1728*. Tr. and annot. by C. E. Ross. Cambridge and New York, The Oleander Press.
- SKEET, Ian [1974]: *Muscat and Oman: The End of an Era*. London, Faber & Faber.
- SKEET, Ian [1992]: *Oman: Politics and Development*. London, Macmillan.
- AL-TALEI, Rafiah [2006]: *Women's Political Participation in Oman*.
<http://www.ned.org/docs/121306-Oman.ppt> (letöltve 2008. február 22.)

- THESIGER, Wilfred [1959]: *Arabian Sands*. London, Longmans, Green.
- THOMAS, Bertram [1938]: *Arabia Felix*. London, Jonathan Cape.
- Umán 2004–2005*, Maszkat, Vizárat al-Ilām, 2004.
- Umán va-táríhuhu al-bahri*. Szerző nélkül. Maszkat, Vizárat at-Turász va-sz-Szakáfa, 2002².
- WIKAN, Unni [1982]: *Behind the Veil in Arabia: Women in Oman*. Baltimore, John Hopkins University Press.
- WILKINSON, John C. [1977]: *Water and Tribal Settlement in South-East Arabia: a study of the aflaj of Oman*. London, Oxford University Press.
- WILKINSON, John C. [1981]: *al-Aflādzs va-vaszáil ar-rajj fi Umán*. Maszkat, Vizárat at-Turász va-sz-Szakáfa.
- WILKINSON, John C. [1987]: *The Imamate Tradition of Oman*. Cambridge, Cambridge University Press.

Függelék

Főbb adatok¹

Terület: 212.460 km² (állandó belső vizek nincsenek)

Tengerpart hossza: 2.092 km

Főváros: Maszkat

Államforma: szultánátus

Hivatalos név: Szaltanat Umán (Omán Szultánátusa)

Államfő: Kábúsz bin Szaíd szultán (1970. július 23. óta)

Függetlenség elnyerése: nem állt gyarmati uralom alatt

Nemzeti ünnep: november 18., a szultán születésnapja (1940-ben született)

Pénznem: ománi rijál (kb. 2,5 dollár v. 2 euró, 500 Ft)

Lakosság:

1970/71: 800 ezer

1995: 2.131 ezer; ománi: 1.557 ezer; nem-ománi: 574 ezer

2003 (utolsó hivatalos népszámlálás):

2.331 ezer; ománi: 1.779 ezer; nem-ománi: 552 ezer

Összlakosság (2006. júliusi becslés): 3.102.229

Ebből állampolgár (2006. júliusi becslés): 2.524.926

Lélekszám növekedés (2006. júliusi becslés): 3,28 %

Átlag életkor: 19 év (a lakosság 42,7%-a 14 év alatti)

Külföldi vendégmunkások száma (2006. júliusi becslés): 577.293

Népesség megoszlása (állampolgárok): arab (97%), beludzsi, afrikai

Nyelv: arab (hivatalos nyelv), beludzsi, szuahéli

Vallás: ibádita muszlim (75%), szunnita muszlim, csekély számban síita és hindu

Írástudatlanság: 25% (nők 33%, férfiak 17%)

Az ország területi beosztása, területi és népességi mutatókkal:

Az ország öt régióra (*mintaka*) és három tartományra van (*muháfaza*) felosztva. Mindegyik régió és tartomány kormányzóságokra oszlik (*vilája*), élén a kormányzóval (*váli*), amelyek száma 58. (A lakossági adatok a 2003-as hivatalos népszámlálásból vannak adva.)

Régiók (É-ről D-re):

Bátina (12 kormányzóság) 653.505 lakos. Székhelye Szohár.

Záhira (öt kormányzóság) 207.015 lakos. Székhelye Ibri.

ad-Dáhilíja (Belső Tartomány, nyolc kormányzóság) 267.140 lakos. Székhelye Nizva.

as-Sarkíja (Keleti Tartomány, 11 kormányzóság) 313.761 lakos. Székhelye Szúr.

al-Vuszta (Középső Tartomány, négy kormányzóság) 22.983 lakos. Székhelye Haima.

Tartományok:

Muszandam (négy kormányzóság) 28.378 lakos. Székhelye Haszab.

Maszkat (öt kormányzóság) 632.073 lakos. Székhelye Maszkat.

Zofár (vagy Déli Tartomány, kilenc kormányzóság) 215.690 lakos. Székhelye Szalála.

Omán történelmi vázlata

- Kr.e. 8000 kör.: A legrégebbi feltárt kőkorszaki település.
- Kr.e. VI. ée.: A leletek vadászatra utalnak.
- Kr.e. V. ée.: Halászat; a tengerparti települések száma megnőtt.
- Kr.e. IV. ée.: Megszaporodtak a települések, nemcsak a parton, hanem a Bátinában is; a földművelés kezdetei az oázisokban.
- Kr.e. III. ée.: Mezopotámiai feliratokon Omán Magán néven tengerparti település.
- Kr.e. 2200: Szargon akkád király agyagtáblája: Magán hajói.
- Kr.e. 2700 és 2000 között: Magán 'Rézhegy', rézexport.
- Kr.e. I. ée.: Perzsa kapcsolatokra utaló jelek: ahaimenida eredetű öntözési rendszer.
- Kr.u. I. sz.: Omán nevű kikötő (D-Iránban vagy a mai Omán területén): hajókat, gyöngyöket és datolyaféléket szállítottak innen tengeren.
- Kr.e. II. sz. – Kr.u. VI. sz.: Arab törzsek Ománba érkezése Jemen felől új megélhetést keresni a maribi gát környékéről, a gát fokozatos tönkremenetele miatt. Legendák: az Azd törzs két ága települt be Ománba. A törzsek generációkon át, fokozatosan haladtak előre a régi otthon felől, megküzdve az útjukba eső területeken élt törzsekkel eljutottak a termékeny mezőgazdasági területekre: nagybirtokos öntözési rendszer (*faladzs*); létesítése és fenntartása költséges és munkaerőigényes. A bevándorlók hódítók és beolvadók voltak. Az újabb hullámokkal az arabok lettek a vezető erő (Belső-Ománban, az Ahdar-hegy és a Sarkíja vidékein).
- 622 után: az ománi pogányok és keresztények áttérítése az iszlámra; a perzsa zoroasztriánusok nem térnek át, kiűzik őket Ománból.
- VIII. sz. eleje: Az ibáditák Dél-Irakkból, az elnyomás hatására, Omán belső területeire költöztek, az ománi Dzsábir bin Zaid vezetésével; első választott imám al-Dzsulanda bin Maszúd.
- 752: A bagdadi abbászida kalifa meghódította Ománt, megölték az imámot. Az új imámok megpróbálták kiterjeszteni hatalmukat a partvidékre is. A kereskedelemmel és hajózással foglalkozó tengerparti városok ellenálltak; a kalifátus iraki és iráni helytartóságai segítették őket az Ománon keresztül folyó Kelet-Nyugati kereskedelem vámjövédelme miatt.
- IX. sz.-ra megszilárdult Omán kettős természete: belső, hegyvidéki Omán az ibáditák vezetésében volt, a tengerpartot idegen hatalmak ellenőrizték. Partmenti városok: szoros kapcsolatokat tartottak fenn idegenekkel a kereskedelem révén, jelentős haszon. Hegyvidéki lakosság: idegenellenesség (hasonlóság a korai kháridzsitákkal).
- X. sz.-tól: Az imám a belső területek ura; a partvidéken iráni befolyás volt.
- X. sz.: A Buvaihidák kiterjesztették befolyásukat egészen Ománig.
- X-XI. sz.: Szohári kereskedők városokat alapítottak a kelet-afrikai partokon.
- 1220-1230 kör.: A moszuli Zangidák küldtek csapatokat az ománi partokhoz.
- XIV. sz.-tól: Ománi hajók délen egészen Kelet-Afrika partvidékeire eljutottak. A hormuzi perzsa helytartó adókat szedett az ománi kikötőkben, Kalhatban és Maszkatban is. Az ibádi imámok nem tudták megszerezni a fennhatóságot.
- XV. sz. vége: A portugálok megjelenése Ománban, erődöket és vámházakat építettek a partmenti városokban, adókat és vámokat szedtek.
- XVI. sz. első fele: A Szafavidák behatoltak Arábia öbölmenti térségébe.
- 1622: I. Abbász iráni sah kérésére a britek Hormuzban felszámolták a portugálok kereskedelmi központját.

- XVII. sz. első fele: A jaarubi család imámságának kezdete belső Ománban. Elfoglalják a portugáloktól a partmenti városokat.
- 1650: Maszkatból kiűzték a portugálokat; jaarubi kézbe került a partvidéki és a hegyvidéki Omán.
- 1730 és 1750 között: Örökösödési vita gyengítette a jaarubida uralmat, iráni csapatokat hívtak be, iráni fennhatóság alá került az ománi tengerpart.
- 1742: Az Ál Szaíd ibádita család összefogott a tengerparti városokkal és kiűzték az irániakat. Ahmad bin Szaíd Ál Szaíd ellenőrzése alá vonta a partvidéket, a belső törzsek imámnak választották.
- 1775–79: Fia, Szaíd bin Ahmad az imám.
- 1779 után: Az Ál Szaíd család elvesztette vallási fennhatóságát, *szajjid* (törzsfő), majd *szultán* (uralkodó) nevet vettek fel. A főváros Maszkat lett Ruszták helyett, amely megmaradt ibádita központnak.
- XVIII–XIX. sz. közepe: Ománi virágkor; kiterjesztették befolyásukat a mai Emirátusok területének egy részére, megadóztattak olyan távoli területeket is, mint Bahreint és Dél-Irakot; meghódították Zofár területét. Omán megerősítette hatalmát Kelet-Afrika városai fölött is.
- 1807–1856: Szaíd bin Szultán az uralkodó (*szajjid*); omániakat telepített le Zanzibár szigetén, és katonai expedíciókat vezetett a szárazföldi városok elfoglalására. Az elvesztett indiai-óceáni kereskedelem helyett kelet-afrikai jövedelmek.
- 1809–19: Az ománi uralkodónak hűségét esküdött öbölmenti területek kalózkodását az angolok felszámolták;
- 1820: Szerződésekkal kötelezték a helyi uralkodókat a kalózkodás abbahagyására („Szerződéses Omán”), ezáltal megszűnt az ománi fennhatóság, Omán el lett vágva az öböltől Muszandam kivételével.
- 1856: Szaíd halála után brit közvetítéssel felosztották a szultánátust: Szuvaini bin Szaíd lett a meggyengült gazdasági helyzetű Maszkat és Omán szultánja, Mádzsid bin Szaíd pedig a gazdag kelet-afrikai birtokok, Zanzibár ura lett.
- 1873–83: Turki bin Szaíd szultán uralma.
- 1883–1913: Faiszal bin Turki szultán uralma Maszkatban.
- 1913–1932: Taimúr bin Faiszal szultán. Az ország teljes eladósodása.
- 1877–1919: A belső ománi ibádita törzsek lázadásai a szultán ellen, többször elfoglalták Maszkatot is.
- 1920: A brit segítséggel létrehozott szíbi egyezmény szerint a szultán nem avatkozhat bele az ománi ügyekbe, Maszkatba és a partvidékre pedig a (belső) omániak nem vonulhatnak le, elsimerik a szultán névleges uralmát.
- 1922: Elkezdődött az olajkutatás és feltárás Ománban.
- 1932: Lemondatták Taimúrt, utóda fia, Szaíd bin Taimúr lett, aki nem mozdult ki a zofári Szalálából.
- 1952–55: Buraimi válság, Szaud-Arábia bevonult az oázisba, de a sikertelen tárgyalások után a britek kiverték őket és felosztották Abu Dzabi és Omán között.
- 1954: Meghalt a nizvai imám, Mohamed, utóda a Hiná törzsbeli Gálib bin Ali lett, aki kikiáltotta az önálló ománi imámátust, kérte az Arab Ligába való felvételét.
- 1955–1959: Brit segítséggel Szaíd szultán felszámolta az ománi imámátust.
- 1967: Megkezdődött a kőolaj exportja Ománból.
- 1970–: Apját lemondatta Kábúsz bin Szaíd lett az uralkodó, aki felvette az ománi szultán nevet, Maszkat és Omán szultánja helyett.
- 1970–78: A dél-jemeni támogatottságú zofári felkelés és önállósági törekvés leverése brit és iráni segítséggel.

1996: Alkotmány jellegű alaptörvény kibocsátása, a szultán abszolút hatalmának meghagyása mellett.

Az Ománi Szultánság minisztertanácsának a felépítése 1997. december 16-án¹

Szultán

államelnök, miniszterelnök

külügyminiszter, hadügyminiszter

Miniszterelnök-helyettes (a Miniszterelnöki Hivatal vezetője)

A szultán személyes képviselője

Államminiszter és Maszkat kormányzója

A honvédelemért felelős miniszter

A külügyekért felelős miniszter

Környezetvédelmi különtanácsadó

Palotaügyek (Díván) minisztere

A Palota titkárság minisztere

Bírósági ügyek államminisztere

Belügyminiszter

Kereskedelmi és ipari miniszter

Kőolaj és földgázügyi miniszter

Gazdasági, pénzügyi és fejlesztési miniszter

Kulturális és nemzeti örökségügyi miniszter

Információs miniszter

Polgári szolgálatok minisztere

Igazságügyi miniszter

Felsőoktatási miniszter

Közlekedési miniszter

Posta és távközlési miniszter

Elektromosság és vízügyi miniszter

Vízkészletügyi miniszter

Mezőgazdasági és halászati miniszter

Lakásügyi miniszter

Vallási alapítványok és vallásügyi miniszter

Egészségügyi miniszter

Regionális ügyek és környezetvédelmi miniszter

Szociálisügyi, munkaügyi és szakképzésügyi miniszter

Oktatási miniszter

Az állam alapvető rendszere 1996 novembere óta

1. A szultán, Kábúsz bin Szaíd, teljhatalmú (nem választott) államfő és miniszterelnök, a fegyveres erők főparancsnoka, had- és külügyminiszter
2. Minisztertanács (*Madzslisz al-vuzarâ*). Segíti a szultánt a politikai irányvonalak megrajzolásában. A miniszterek nem lehetnek semmilyen vállalat vezetőségében vagy igazgatótanácsában benne.
3. Védelmi Tanács (*Madzslisz ad-difâ*) nyolc tagú, elnöke a szultán.

4. Nemzetbiztonsági Tanács (*Madzslisz al-amn al-vatani*), a szultán vezetésével. Helyettesítheti a Szultáni Titkárság minisztere.
5. A Pénzügyi és Energiatanács (*Madzslisz as-suún al-málíja va-t-táqa*), a szultán vagy a miniszterelnök helyettes vezetésével.
6. Legfelső Bíróság (*al-Madzslisz al-aalá li-l-kadá*)
7. Legfelső Bizottságok, Szakosított tanácsok és köztestületek. Pl. Kongresszusok Legfelső Bizottsága; Polgári Szolgálat Tanácsa; Várostervezési Legfelső Bizottság, Pénzpiaci Köztestület, Ománi Jótékonyági Köztestület, stb.
8. Ománi Szenátus (*as-Súra al-umáníja*), választások útján.
9. Ománi Parlament (*al-Madzslisz al-umáni*), választások útján.
10. Államtanács (*Madzslisz ad-daula*), kinevezéssel, szakértői tanács a minisztertanács mellett.

Gazdasági átalakulás: az ománi fejlődés a számok tükrében¹

Lakosság:

1970/71: 800 ezer

1995: 2.131 ezer; ománi: 1.557 ezer; nem-ománi: 574 ezer

2003: 2.331 ezer; ománi: 1.779 ezer; nem-ománi: 552 ezer

Alkalmazás:

állami alkalmazottak: 31 ezer / 111 ezer / 117 ezer (a fegyveres erőket kivéve)

ománi: 29 ezer / 76 ezer / 93 ezer

nem-ománi: 22 ezer / 35 ezer / 25 ezer

magánszektorban:

ománi: n.a. / 25 ezer / 75 ezer

nem-ománi: n.a. / 619 ezer / 580 ezer

Közművek:

áramtermelés (gigawatt/óra): 13 ezer / 6500 ezer / 10.331 ezer

bekötések száma: 2,5 ezer / 335 ezer / 474 ezer

Víztermelés (ivóvíz, millió gallon): 311 / 16.820 / 22.724

bekötések száma: 2 / 86 / 134 ezer

Telefon:

vezetékes telefonvonalak (ezer): 1 / 170 / 236

mobiltelefon (ezer): n.a. / 8 / 594

Úthálózat, közlekedés:

kövezett út (km): 37 / 6213 / 10930

döngölt út (km): 2168 / 24.276 / 25.009

regisztrált járművek száma (ezer db): n.a. / 300 / 430

Oktatás:

iskolák száma: 16 / 953 / 1.154

diákok száma (ezer): 7 / 489 / 601

Egészségügy:

állami kórház és egészségügyi intézmény: 23 / 173 / 183

várható átlagos élettartam: 49,3 / 67,4 / 73,8

gyermekhalandóság (1000 gyerekre): 118 / 20 / 16,2

Gazdasági tevékenységek:

Mezőgazdasági termelés (ezer rijálban): n.a. / 1121 / 1287

Halászat:

teljes halászat (1000 tonna): n.a. / 140 / 109
kereskedelmi halászat (1000 tonna): n.a. / 31 / 13
hagyományos halászat (1000 tonna): n.a. / 109 / 97
export (1000 tonna): n.a. / 59 / 30
érték (1000 rijál): n.a. / 23.612 / 13.890

Kőolajtermelés:

kutak száma: 63 / 2.059 / 2.470
napi átlag (1000 barrel): 332 / 852 / 904
export (millió barrel): 121 / 284 / 309
jövedelem (millió rijál): 48 / 1.372 / 1.202
tartalékok (milliárd barrel): n.a. / 5 / 5744
az olajfinomító termelése (1000 barrel): n.a. / 26.540 / 28.660

Földgáz:

földgáztermelés (millió köbláb): n.a. / 242.226 / 408.485
jövedelem (millió rijál): n.a. / 61 / 58
tartalékok (milliárd köbláb): n.a. / 16 / 24

Érc és építőanyag termelés:

márvány (1000 tonna): n.a. / 108 / 189
mészkő (1000 tonna): n.a. / 2.206 / 3.809
gipsz (1000 tonna): n.a. / 105 / 180
só (1000 tonna): n.a. / 14 / 11
krómtartalmú ércek (1000 tonna): n.a. / 5 / 26
építőanyagok (1000 tonna): n.a. / 15.792 / 15.682

Az Ománi NemesfémBányászati Vállalat forgalma:

részkatód (tonna): n.a. / 1.100 / 14.460
arany (kg): n.a. / 1.578 / 884
ezüst (kg): n.a. / 4.490 / 3.366

Késztermékek:

Import (millió rijál): 40 / 1.683,6 / 1.846
Export (millió rijál): 88 / 2.345,9 / 2.783,3
Kereskedelmi mérleg (millió rijál): 48 / 622,3 / 927,3

Pénzügyek:

A folyószámla és a tőkeszámla összege (millió rijál): n.a. / 190 / 66
GDP piaci árakon (millió rijál): 104,7 / 5.307,2 / 6.406
Egy főre eső GDP (ománi rijál): 113,9 / 2.528,6 / 2.631
Teljes import (millió rijál): 50,1 / 1.851,6 / 1.796,1
Olajjövedelem (millió rijál): 47,9 / 1.433,3 / 1.259,2
Nem olajból származó jövedelem (millió rijál): 2,2 / 418,3 / 536,9
Költségvetés összege (millió rijál): 46 / 2.331 / 2.269
Költségvetési többlet (millió rijál): 4,1 / 479,4 / 472,9
Össz nemzeti bevétel (millió rijál): n.a. / 5.170,2 / 5.763,6
Egy főre eső össz nemzeti bevétel (rijál): n.a. / 2.426 / 2.479